

Brugsuddeler Niels Knudsen i Gårslevs erindringer (f.1862 d.1950)

Forord.

Når jeg har bestemt mig til at skrive nogle af mine minder op, så må jeg straks sige, at det bliver i høj grad et ufuldkomment værk, dels fordi det ikke helt kan komme i den orden jeg kunne ønske, og dels fordi jeg gennem tiderne har haft med så meget at gøre, at det ene griber ind i det andet.

Jeg har undladt at skrive om mange af de herlige oplevelser og udtalelser der i smukke ord er udtalt om min virksomhed, og så de tusinder af breve jeg har modtaget, hvori der er fremkommet mange smukke og herlige vendinger. Skulle jeg have det hele med, ville det være blevet næsten uoverkommeligt, men, må jeg her sige til de mange der har villet glæde min hustru og mig - tak for hvad I har betydet for os. Jeg synes egentlig at i den store virksomhed jeg har haft, er der kun få mennesker som jeg kan tænke mig er os uvenligt stemt. Til dem vil jeg gerne sige "det I har bedrøvet os skal være eder helt og fuldt tilgivet. Jeg bærer ikke nag til eder. Kom vi til at tale sammen, og ret fik talt ud, tror jeg vi ville kunne finde og forstå hverandre helt".

Jeg kan ikke lade være med at sende en tak til de mange unge mennesker vi har haft, de har på hver sin vis været med til at hjælpe os til at udrette det vi har nået.

Der er af og til dem der ikke har kunnet forstå, at vi har kunnet overkomme alt det

vi har haft med at gøre. Lad mig da sige "Vi har lært at arbejde, og har vi ikke kunnet nå det om dagen, har vi brugt natten til hjælp. Det er skønt at være med i et arbejde der kan gavne og glæde andre. Og vort arbejde har bragt os velsignelse og glæde.

Niels Knudsen

Gårslev

Barndom.

Det første jeg mindes, er nogle oplevelser i 1864. Da jeg dengang kun var 2 år, kan det jo ikke godt forlanges at jeg skulle kunne huske længere tilbage. Mine forældre boede på Gårslev Vestermark, hvor de havde en lille gård på 16 td. Land. På dette tidspunkt var der en broder og en søster. Da krigen brød ud, fik vi, lige som vore naboer, indkvartering. Vi fik 2 Østrigere, hvoraf den ene hed Sihufa. Han var sikkert en stor børneven, han tog sig en del af mig, og blandt andet lavede han mig en flitsbue.

Når Sihufa skulle møde ved sin afdeling, gav han mig flitsbuen over nakken, tog mig ved hånden, og så måtte jeg gå med så langt vores ejendom nåede. En dag vi kom til enden af marken, sprang han over grøftevolden over på vejen og fortsatte efter byen, i det samme kom der 6 tyske militær ridende. Da jeg så dem, kravlede jeg op på diget, fik flitsbuen fra skulderen, og sigtede på dem, de gjorde holdt og bottrede vældigt løs, jeg forstod det jo ikke, men har nok været klar over at det ikke var noget godt de sagde, for jeg kravlede ned og løb et lille stykke hen på marken hvor der i det høje græs lå en grå ko, som jeg skjulte mig bag ryggen af, indtil rytterne var forsvundet, så satte jeg af sted hjemad det bedste jeg kunne. At det har været muligt for mig at huske denne episode, ligger vel nok i den store forskrækkelse jeg fik.

Det næste jeg mindes, skete nogen tid efter, da far havde fået ordre til at køre en

egttur til Kolding. Sihufa tilbød at gøre vognen istand for at far kunne komme af sted, så han kunne nå Kolding inden aften. Jeg mindes jeg stod med armene på ryggen og så hvorledes Sihufa trak det ene hjul efter det andet af, og smurte de tykke træaksler med tjære fra den store tjærekande. Hvad der kan have været grunden til, at jeg mindes dette træk, ved jeg ikke, men jeg kunne tænke mig, at der har været tale om de vanskeligheder, der ofte var forbundet med disse egtture. Således fortalte far senere, at det var tit egtkuskene havde ordre til at blive borte i mange dage, undertiden for at flytte et og andet. Og der blev passet på dem, at de ikke skulle køre hjem. Således var der en mand fra Gårslev i Kolding for at modtage penge for leverede varer, men da der gik nogle dage uden han fik pengene udleveret, foretrak han at køre hjem uden dem. Det hørte far og han havde held med at få pengene udleveret, de var jo meget velkomne af bymændene da han kom hjem. En dag da far kom fra egttur fra Kolding og nåede til Pjedsted, nedenfor den såkaldte Fiskebæk bakke, mødte han 18 tyskere. De gav ham ordre til at vende hesten, da far tøvede dermed, tog de i bidselet på hesten og fik den vendt, hvorefter de satte sig op i vognen og kommanderede "Vorwärts". Det var en stor stærk hest, men det kneb alligevel at slæbe det store læs på de dårlige veje, men til Kolding måtte den igen. Beboerne var meget kede af disse egtture, undertiden fik de hestene af vejen når tilsigelsen kom, men så blev der dikteret ekstrature.

Her på egnen bestod den meste indkvartering af Østrigere. De var flinke folk og ville nødigt fortrædige beboerne, men der kunne indtræffe forhold der var mindre behagelige. En af vore naboer havde således en mand som ofte blev stærkt beruset, ikke sjældent gik det over til raseri. En dag da far kom der forbi, stod der 3 á 4 mand og holdt ham, så det endte med at de måtte binde ham og lægge ham ind i laden. Far havde et dårligt øje den dag, og havde et tørklæde bundet for det. Næste dag skulle far til smed i Brøndsted, mens han var der kom den omtalte

soldat ind i smedjen, da han så far trak han sablen og ville slå far den i hovedet, men smeden så det, og med en hammer slog han til soldatens arm så han ikke ramte. Far kom i en fart bagud og hjem. Soldaten har nok ment, at da far kom til, dagen i forvejen, var det ham der var skyld i at de bandt ham, og i smedjen kunne han kende far på tørklædet.

Senere vovede han sig ikke ud med tørklædet på.

Da krigen var endt i foråret 1865 havde jeg 2 morbrødre som ville rejse til Amerika. De kom godt derover og var sammen et par måneder, så fik den ene ansættelse på et jernbanekontor, og den anden rejste til guldminerne. Før han drog af sted skrev han et brev hjem, dette er endnu i min besiddelse. Senere hørte vi ikke noget fra ham, skønt broderen gjorde store anstrengelser i lang tid for at få ham opsøgt. Jeg mindes, at de aftenen før de skulle rejse, kom for at sige farvel, og den ene hængte et par seler op på et søm på væggen. Det er underligt, at en så ubetydelig ting kan fæstne sig sådan i erindringen, at det kan huskes gennem så mange år.

Da jeg var hen imod 3 år blev vi søskende sendt i byen om natten. Da vi kom hjem havde vi fået en søster. Den femte blev en broder, men han blev kun 2 år. Mor var gået over til naboen for at se til en syg dreng. Det viste sig at være difteritis, og 2 timer efter mor var kommet hjem blev min broder angrebet og døde. Denne sygdom var dengang meget dødelig. Nu kan den som regel kureres, når lægen kommer hurtigt nok.

Skoletid.

Så kom skoletiden, vi havde en lang vej at gå. Om vinteren skulle vi af sted før det blev lyst, og om aftenen var det mørkt når vi kom hjem. Vinteren var i disse år langt strengere, med frost og sne. Fjorden var tillagt helt ud til Æbelø, og med køretøjer var der livlig forbindelse mellem Hvidbjerg og Rosenvold. Der var en handelsplads

der blev kaldt Pakhuset, der blev i vintertiden hentet mange varer. Ligesom der blev kørt hvidt strøsand til at strø på gulvene, over på den anden side. Der sagdes også, at mølleakslerne der ligger i Børkop mølle er kommet over isen fra Rosenvold skove. Når sneen kom, så fik vi særlig meget når fjorden var lagt til langt ud, for på isen kunne det ikke stilles. Det lagde sig så ved hegnene i mægtige driver som man ikke ser magen nu om stunder. Husene var bindingsværk og væggene gerne lerklinede, og som oftest utætte. Mange slog halm og lægter uden på huset, men dog var gødningen gerne stærkt frosset bag kreaturerne. Der var jo også mange steder at noget af morgenarbejdet bestod i at få kreaturerne op at stå, i de dårlige år var de ofte underernæret. Ja, også ind i stuerne kneb det med at holde varmen. De fleste steder havde de kun et lille fritstående komfur, og fyrede som oftest med tørv. Det røg og osede, og det trak op til loftet, hvor mælken stod på hylder langs bjælkerne, for at sætte fløde. Fløden var ret tyk, der var jo først det mælken udskilte, og dertil kom så støvet når man fejede gulv, og fra halmen i alkovesengen, dertil tørverøgen og osen fra komfuret.

Tørvegravning.

De tørv vi brugte var af vor egen tørvemose. Vi skar gerne 15.000 stykker hvert år. Den dag vi skulle begynde var en stor festdag. Der blev gjort store forberedelser dagen før, spaderene blev slebet, trillebørene eftersat, Mælk og øl fyldt på lejler og dunke. En større portion grød blev kogt, brød skåret og undertiden blev der bagt pandekager. Alt blev pakket i kurve og sat på vognen. Tidligt om morgenen kørte vi. Vi havde en tre kilometer til engen. Ankomne der fik vi, Min broder og jeg, lov til at få bare fødder for første gang. Græsset var blødt og ingen sten at skære fødderne på. Hestene blev tøjret og forestillingen begyndte. Det var en almindelig regel at vi skar 3.000 tørv om dagen. Noget af det der interesserede mig mest i engen var fuglelivet. Her var der andre fuglearter der holdt til, end dem jeg

kendte. Jeg opsøgte mange fuglereder og betragtede de skønne æg. Der var også vandløbene med flere slags fisk, de tiltrak sig også min opmærksomhed. Far ville gerne hvile lidt når vi havde spist, og så måtte vi løbe omkring imens. En dag så vi en gammel kone forgæves søge at indfange en ko. Det var noget for os, vi tilbød vor hjælp. Under forsøget på at fange den, kom vi til en større bæk vi skulle over, jeg fandt så en lægte, ved dens hjælp ville jeg sætte over, men det mislykkedes i høj grad, da jeg sprang til, sank lægten ned i bækkens mudder, og i stedet for at hjælpe mig over, trak den mig tilbage da jeg i springet ikke kunne få den bøjet i mudderet, så jeg faldt lige midt i bækken. Jeg så forfærdelig ud og løb op i engen til far og fortalte hvad der var sket, men han vidste råd, han tog sin lærredstrøje af bad mig trække af tøjet og så tage trøjen på som benklæder. Jeg fik så tøjet vasket og hængt op på riverne for at det skulle tørre, da det var en varm dag, varede det kun et par timer før det var brugeligt igen. En dag havde vi skyndt os meget og var færdige med de sædvanlige tusinder af tørv, far havde lovet os at vi måtte komme ud og bade i det store vand ved Hvidbjerg, han gik med os derud, men da jeg var kommet af tøjet, turde jeg ikke gå i vandet. Men så tog far mig og bar mig ud til en meget stor sten og satte mig på den, så sagde far at nu kunne jeg gå i land når jeg ville. Jeg var frygtelig angst. Hvordan jeg kom i land husker jeg ikke. Hen imod aften røgtede fiskerne deres garn, en dag sagde far da han så at de var ved at komme til i land, at vi kunne tage en spand og gå ud og købe for 4 skilling. Vi fik spanden mere end halv fuld. Vi var begejstrede for at se de mange forskellige fisk, og fiskerne var også mærkelige mennesker, og så råbte de så højt. Da vi atter kom op i engen skulle vi til at hjem. Det gik ikke altid så let at komme derfra, hestene der ikke var vant til at komme på græs, havde ædt sig så tykke, at vi måtte have tøjret spændt ud for at få det på dem. Der var også nogle små dyr der gik op i hestens næsebor og gjorde dem helt vilde. De huggede hovedet mod jorden eller slog med forbenene, så det var farligt at komme dem nær, og var vi endeligt

kommet lidt op ad mosevejen var der myggesværme så tætte, at man snart ikke kunne se gennem dem. Det skete en enkelt gang vi måtte vente til ud på aftenen før vi turde gå i gang med hjemturen. I engen var der ikke spor af læ, engang kom der et frygteligt tordenvejr med vældige regnskyl. Så væltede vi vognen og krøb i læ under vognkassen, der sad vi godt til uvejret var drevet over. Mens vi spiste fortalte far os om de mennesker der boede i en række huse om vandet. Der var en ejendom der nok havde 30 td. Land, manden kørte til Fredericia med strøsand fra Hvidbjerg og konen passede ejendommen. Hun læssede gødning, kørte det ud, spredte det, og pløjede det ned, hun gik ikke af vejen for noget arbejde. Jeg har hørt fortælle, at en mand fra sognet en dag kom derind og da sagde konen, "det ser lidt sjusket ud i dag, for a ska sej dæ, a haar faat en knæit tilmon".

Den største af dagene i engen var dog når vi skulle ud at slå græs, da kørte vi hjemmefra ved 12 - 1 tiden om natten, for det var lettere at slå græsset når det var vådt. Nogle timer midt på dagen hvilte far, og vi kunne foretage længere ture. En dag vi havde været ude på en fisketur i en kanal, ville vi sætte os lidt på en grøft. Jeg fandt sådan et dejligt sæde på en høj jordknold, men da jeg havde siddet lidt, blev der en forfærdelig kløe og sære fornemmelser på enden og på maven. Jeg blev underlig tilmode og sprang op, men min bror sagde da "du har siddet i en myretue", jeg blev forfærdelig angst, thi fornemmelsen tog til for hvert sekund. Jeg fik benklæderne af i en fart, men det kunne ikke klare det, jeg måtte have det hele af og have det rensset. De uforskammede bæster havde foretaget en hurtig op-ad-gående bevægelse, jeg fik ved min broders hjælp stykke for stykke rystet og banket godt før jeg turde vove mig i det igen.

Ransfjord.

I tredserne blev der anlagt en vej over Rans fjord. Tidligere havde det været et vadested, der kun kunne befærdes med heste og vogn når der var lavvande. Jeg

mindes engang jeg var med, vi havde et par sække korn der skulle sælges hos købmanden. Da vi kom til vandet var det noget højt, men far fik sækkene op på sidefjælen, og så skulle vi sidde og passe på at de ikke faldt ned. Vognkasserne eller vognfjælene var bundet til undervognen for ikke at flyde væk i dybet. En ældre mand havde således fortalt mig at engang han skulle over, og var midt i dybet, så så han pludselig en vogn uden kasse ved siden af sig, han blev hurtig klar over at det var hans egen undervogn, han fik travlt med at få kassen styret ind mellem vognkæppene, inden han kom op af dybet, og det lykkedes, men han fik en sådan forskrækkelse, at han senere nok kunne huske at få kassen bundet til undervognen.

En dag vi kørte til byen lagde jeg mærke til det gode korn der groede på de til Fredericia hørende marker. Vort korn derhjemme var ingenting ved siden af . Der var også det ene tobakshus ved siden af det andet. Far fortalte mig at det var de indvandrede reformerte, som var så dygtige landmænd. Nu er tobakshusene forsvundne, og avlen på disse jorder ingenlunde bedre end andre steder.

Bytur.

Det første ærinde der besørgedes når vi kom til købstaden, var at spørge om der var breve. Disse blev nemlig altid lagt ind til den købmand man handlede hos. Derefter kom den medbragte mad frem, og købmanden skænkede et glas brændevin til de mandlige gæster og en sødlig snaps til med lidt kulør til de kvindelige gæster. Så blev ordren på de varer der ønskedes, skrevet op, købmanden eller hans første kommis spurgte om det skulle være det eller det, til han havde nævnt næsten alle de varer de rådede over. Foruden brevene var aviserne også lagt ind hos købmanden. Det var ret almindeligt at naboerne holdt byens avis sammen, der var undertiden 6 om den, og så skiftedes de til at få den først. Læsningen blev jo for den sidste noget gammel inden de fik den, ofte var den også noget utydelig

af de mange hænder den havde passeret.

Senere kom der en post som gik til hver by, hvor breve og aviser blev lagt på eet sted. Den første post gik ud fra Fredericia over Stoustrup, Igum, Stallerup, Pjedsted, Gårslev, Egeskov, Trelde og tilbage til Fredericia. Det var en lang tur at gå på en dag. Det fortælles om denne post, at når nogen spurgte ham om han ville op og køre med, sagde han "tak" men han havde ikke tid. Han mente han kunne gå hurtigere end de kunne køre. Det sagdes at når han kunne gå så rask, så var det fordi han havde fået taget milten ud. Dengang kunne folk gå. Min kones far gik engang fra Gårslev til Herning. Derimod gik det ikke så rask med hestekøretøjerne. Hestene var magre, og vognene klagede næsten altid. Når de kørte henad kom der en lyd som vi drenge udtrykte i følgende ord "det kan a gøre så tit, det kan a gøre så tit". Men hjemad var smørelsen af bruntjære på de svære træaksler tildels slidt væk, og da havde de en anden lyd, som vi oversatte til "a gør et aaller mjer, a gør et aaller mjer".

Alene hjemme.

En dag skulle far og mor til Fredericia, og vi blev formanet til hvordan vi skulle forholde os. Blandt andet sagde de, at hvis de ikke kom til aften måtte vi ikke tænde tælle pråsen .

Dagen gik og aftenen kom. Far og mor kom ikke. Vi sad tæt sammen i mørket, vi var bange, men hen ad midnat kom de endelig og vi blev jo glade. De fortalte os så, at da de var kommet ned til Rans fjord, var der højvande. Og der kunne ikke køres over. Et stykke ude lå der en stor sten, og når den ikke kunne sees kørte ingen over, de måtte så vende om og køre ad Egeskov, Tved, Igum, Stallerup, Bredstrup, Pjedsted og Brøndsted, det blev jo hen mod fire mil længere.

En anden gang var vi også i stor vande. Far og mor havde været i Rans for at hjælpe med at køre korn ind. De blev ved til hen imod midnat, så kom de endelig og sagde at

de skulle af sted igen, da de havde hørt et råb om hjælp og de skulle hen og undersøge hvad der var i vejen. Da de havde gået en kilometer fandt de en ældre kone, der lå og havde brækket benet. Hun havde også været med til at køre korn ind, og da de holdt op, gik hun længst ud i marken og ville flytte nogle ungkreaturer, men den ene væltede hende omkuld. Mor blev ved hende, medens far løb over til hjemmet, hvor de fik læsset så meget af vognen som der var ovenover vognhaverne, derefter kørte de ned i marken og hentede hende, derefter måtte de af sted efter læge i Fredericia. Da de ikke vidste om der kunne være højvande kørte de den lange tur over Pjedsted .

Samtidig med at banen blev lavet blev der også lavet en vej over Rans fjord. Når vi kunne komme den vej til Fredericia havde vi kun $1\frac{1}{2}$ mil, men skulle vi ad vejen derned var det over 3 mil. trods det at Gårslev og Egeskov kun lå 2 a 3 km fra hinanden bevirkede det smalle vand så meget at vi knap kunne forstå hinanden. Oppe ved den sydlige ende af fjorden var der en lille gård der fik navnet "Bi lidt" det stammede fra at gårdmanden undertiden satte folk over vandet i en båd og undertiden lovede at hente dem igen om aftenen. De skulle så ved den anden side råbe efter ham og da var det ikke sjældent at manden, når han hørte deres råb, svarede "Bi lidt", men ofte kunne det vare en tid inden det passede ham at ro over. Der blev talt længe om en vej før der blev enighed om at lave den. Gårslev sogn skulle udrede den største part af udgifterne og Egeskov noget mindre. Før vejen kunne påbegyndes lavede de et højt dige i den nordligste munding af fjorden der skulle møde for tidevandet. Der blev anbragt 4 porte ved siden af hverandre, som kunne lukkes når vandet i Vejle fjord og Kattegat var højt, og åbnes når det var lavt, så det fra åerne og markerne til strømmende vand til fjorden, kunne ledes ud. Der blev ansat en vagt som dag og nat passede disse porte. Dæmningen havde stærkt skrånende sider der var belagt med store sten i cement. Selve kørebanen blev anlagt ca. 400 alen sydligere hvor det gamle vadested havde været.

Der var en 30 mand i arbejde i længere tid. Jorden blev trillet ud med bør, fra begge sider. Der var nogle af egnens husmænd med, men der var også nogle fra andre egne, og dem var man ikke så glade for. En aften det var måneskin så vi 4 mand komme ned ad vores gyde, de 3 gik hen og stod ved ladeportten, og den fjerde kom ind i forstuen, men i stedet for at komme ind til os, hvor der var lys, gik han ind af den modsatte dør og ind i vor storstue, hvor der var mørkt. Vi blev lidt sæere ved det, men far tog ildklemmen henne ved komfuret og gik gennem køkkenet og derfra ad en dør ind i stuen hvor den fremmede var. Far spurgte hvad han ville. Manden spurgte om han kunne bo der om natten, men far sagde "nej" det kunne han ikke. Han gik så ud til de andre, og de gik ind i laden. Vi børn kom så i seng, men far og mor slukkede lyset og blev siddende oppe. De så dog ikke at de gik, men da vi kom ind i laden om morgenen, var de borte, vi kunne se hvor de havde ligget, men de havde ingen fortræd gjort. En anden aften kom der en mand der sagde at han ikke kunne finde vej, han skulle til Andkjær, fortalte han. Far tog så lygten, satte et lys i den, og sagde til Peter og mig at vi skulle gå med ham over til det første sted i Gauslund sogn, så kunne de følge ham videre. Det gjorde vi, men de var nok ikke så glade ved at skulle af sted med ham, det var omkring sengetid. Jeg har senere som voksen truffet en af dem der var med til at bygge vejen. Det var ved grundlovsfest i Nebbegårdsskov hvor Jens Busk talte. Om aftenen var der dans, i et beverningstelt sad der, for enden af et bord, en mand. Han bestilte 3 flasker øl, og han bad opvarteren om, at når han havde drukket den første flaske og sat den bagest i rækken, da at sørge for at den straks blev ombyttet med en fyldt. Sådan sad han aftenen igennem og havde da drukket 18 bajere uden at rejse sig. Der var en der spurgte hvad hans bestilling var, han svarede at han var triller, og han også havde været med da Rans fjord vejen blev lavet, og der var han bagtriller. "Det havde da været nok så godt at være fortriller" bemærkede en, "nej, min gode mand, det kan man høre de ikke forstå, nej, ser de det er bagtrilleren der betyder

mest, han kører nemlig ifor med de tomme bære når de køres tilbage og da kan farten sættes op, det kan den ikke med de fyldte bærer.

Som før nævnt blev omtrent samtidig banen anlagt fra Fredericia efter Århus. Da de var nået så vidt at de kunne begynde at køre med grusvogne, fik vi børn undertiden lov at komme op at køre i de tomme grusvogne hen til grusgraven. Endelig oprandt den dag da det første tog kom. Det var jo noget alle ville se. Voksne og børn stod opstillet langs banelinen for at se det første rigtige tog, og endelig kom det, det var et storslået syn, syntes vi, og der blev råbt hurra i det uendelige. Det var noget der taltes om i lange tider.

Gårslev.

Gårslev sogn hører under Holmans herred og Vejle amt, det grænser mod syd og vest til Gauerslund sogn og mod nord til vejle fjord og mod øst til munden af Vejle fjord og Kattegat . Da jorden blev udstykket, blev der tillagt hver gård i Gårslev et nogenlunde ligeligt areal, der som regel var fordelt på 8 forskellige steder, vel nok for at det gode og det mindre gode ikke skulle tilhøre én bestemt gård. Der var oprindeligt 28 gårde, de lå gerne 4 eller 5 samlede så der kun var nogle få alen mellem dem. Foruden gårdene var der nogle få pligthuse, og enkelte boelssteder der var berettigede til at få græsse en ko. Der var op gennem byen en meget bred vej, hvor der var græs fra vejsiderne og ind mod gårdene, her blev kreaturerne drevet ud om morgenen, og der græssede de til byhyrden begyndte at drive dem fra den vestlige ende af byen ud mod den store fælles græsvænge der strakte sig fra den østlige ende af byen ud til vandet.

Til sognet hørte og hører også i dag en lille bydel der kaldes Mørkholt, og en anden der hedder Rans. Om den sidste har der gået mange sagn om ufred og spektakel mellem dens beboere. Ud mod vandet ligger, øst for byen en sandklit der kaldes Hvidbjerg den var 28 td. Land stor og ejedes i fællesskab af de 28 gårde. Op til

Hvidbjerg ligger Høll, der har i gamle dage været et fiskerleje, og der blev også i gammel tid drevet færgeforbindelse med Bjerge herred, særligt til et sted der kaldes pakhuset et handelssted i nærheden af Rosenvold. Om vinteren var der også ret stærk transport over isen, både med træ, tømmer og sten. Fra Hvidbjerg kørtes der mange læs strøsand over isen

I en årrække var der en del tyveri i sognet. Tyvene holdt til i nærheden af Hvidbjerg og Mørkholt. Der var, så vidt jeg husker fortalt en 7-8 stykker af dem der kom i tugthuset. Jeg har kendt et par stykker af dem. Det var særlig flæsk, får og lam de stjal. Ja, der fortaltes også at der skulle være nogle af husene der var bygget af stjålet gods. På grund af sognets beliggenhed var der ingen gennemgående færdsel, og man sagde at de Gårslevere kunne kendes på deres særhed når de kom længere ind i landet. Når en søn eller datter skulle giftes blev det jo omtrent altid med en fra byen eller sognet, ja, ofte søskendebørn, hele byen var som en stor familie. Da der omkring 1870 kom en vej over Rans fjord begyndte billedet lidt efter lidt at forandre sig, der blev nu og da nogen forbindelse mellem sognene, og så kom også banen og derved blev der mere forbindelse med omverdenen. Da så Hvidbjerg blev opdaget kom der stor trafik hertil som også har haft sin betydning, nu tælles sommerhuse og villaer derude, vel omkring et par hundrede, mange mennesker bor der om sommeren, og mange kommer der en enkelt dag for at se det storslåede skue der viser sig for øjet.

Det første jeg kan huske var at der kun var 7 ejendomme på hele vestermarken. Den østligste havde en mand der hed Kristian Kvak. Han havde 6 - 7 td. Land, hans kone bagte hvedebrød og kørte ind til Fredericia og solgte dem, det var en ikke helt dårlig forretning. Den ene dag gik med at bage og den næste med at få dem afsat. De havde en hest, men når føret var dårligt fik de undertiden også vor for også. Så døde hans hustru, han købte kort efter en udlod til, og han fortalte at det havde betydet så meget at han havde haft så mange friere som der kunne stå på den nye

mark. Ejendommen blev solgt flere gange blandt andet til en mand, der så vidt jeg husker hed Laust Jensen, han var meget drikfældig, han sagde at han bandt hestetømmen om konens ben om natten, for at være sikker på at ingen kom til hende om natten. Den næste ejendom var vor, Far solgte den i 1885 til en ung mand fra Børkop, der senere solgte den til den nuværende ejer. MH.

Den tredje ejendom lå 400 alen vest for os og ejedes af en mand der hed Mads Pedersen, hans formand hed Jakop Hansen og han havde en datter der hed Inger Marie, som Mads Pedersen blev gift med. Jakop Hansen kom ulykkeligt af dage ved et uheld med et træ i skoven, han levede en tid efter, men det blev hans død. Hans enke Hammen Ann, kaldte vi hende, kom ofte om eftermiddagen og sad og snakkede. Vi børn ville gerne lave lidt løjer med hende. Når hun var vel kommet ind gik vi hen og skød en simstol med arme hen til hende, og hun satte sig pligtskyldigt i den og var så godt som fanget for hun var så hoftesvær, og disse kunne lige gå ind under stolens arme, når hun så rejste sig skulle vi hen og trække stolen bagfra hende igen. Mads Pedersen var en stille fåmælt og afholdt mand. Han var i sine unge dage taget til søs i stedet for at komme i tjenesten. Han sejlede en del på Norge og fortalte gerne om sine oplevelser fra den tid, det var interessant at høre ham fortælle. Han fulgte også godt med i hvad der foregik i tiden. Far og han kunne sidde i mange timer og i al stilfærdighed udvikle deres syn på forskellige ting og forhold. Vi omgikkes disse mennesker særlig meget, og jeg tror aldrig der har været et forkert ord mellem vore hjem, vi var endda mange gange sammen både dag og aften. Inger Marie havde en broder der var lige gammel med min broder, de var meget gode venner, begge lavede de træsko, han var lidt af en kunstner og kunne lave mange ting. Han forlovede sig og de rejste til Amerika. Inden de rejste lavede han en afskedssang, som jeg har gemt fra den tid. Jeg mindes de første linjer, de lød sådan "seksogtyve år tilbød fædrelandet sig mit brød, og jeg kan ej sige at jeg der led nød" I Amerika arbejdede han en tid ved et baneanlæg, men købte så land

højt oppe i bjergene i Colorado staten. Det var det eneste dyrkelige land der var deroppe, og han kunne kun avle halm men ingen kerner, men halmen var lige så værdifuld.

Drømmen.

Mor havde en søster der boede i Gårslev, jeg var med til hendes bryllup, et par år efter rejste de til Amerika og købte 160 acres land, og oprettede en farm, det var i Minniesota staten. Min moster døde da de havde været derovre et par år. En morgen fortalte min mor at hun havde haft en mærkelig drøm. Hun havde drømt om søsteren i Amerika, de havde vandret sammen over en grøn eng, næste nat fortsatte drømmen og igen tredje nat. Så nedskrev vi det mor kunne huske og sendte over til Amerika, men samtidig med at de kunne have det i hænde, fik vi brev derfra, at moster havde været meget syg i disse tre dage og nætter, og så døde hun. Senere giftede morbroder sig igen og fik 9 sønner som alle, sammen, med gården drev hestehandel.

I Brøndsted by boede min gudmoder, hendes mand var murer. Jeg mindes da jeg begyndte at gå i skole, så jeg en dag at han var ved at kalke kirken, han havde lavet sig en stol han kunne stå op i og så køre helt op til det øverste. Foruden murerhåndværket kunne han omtrent lave alt muligt. Han var velset ved sammenkomster og festlige lejligheder, han kunne fortælle morsomme selvavede historier og små vittigheder. De kom ofte i besøg i vores hjem. Mor havde noget bekendtskab til dem fra sin ungdomstid. Når samtalen ebbede noget ud skulle vi gerne spille kort, det var som regel brus, og når de var hos os skulle vi gerne have vores bedste kort frem. De var meget sjældne. Hvor vi havde dem fra har jeg aldrig hørt. De var meget længere end almindelige kort, de er opbevaret og er endnu i min søsters besiddelse.

Jeg nævnte at min gudfader var tusindkunstner, han havde et stort værksted, men

der kom ingen ind. Jeg tror ikke engang gudmoder måtte komme derind. Jeg spekulerede længe på hvordan jeg skulle komme der, så en dag de besøgte os fortalte jeg om et eller andet, jeg husker ikke længere hvad det var, som det havde været rart om man kunne lave, men tilføjede jeg "det kan velsagtens ikke lade sig gøre" Han svarede mig ikke, men næste gang jeg besøgte dem, kom han ind og sagde at jeg lige skulle gå med ham ind i værkstedet, han ville vise mig det jeg havde talt om. Jeg var mere end villig til at følge med. Da vi var kommet derind, låsede han atter døren. Jeg så mig om, og erfarede, at her var alt hvad man kunne ønske sig af værktøj, alt anbragt i en glimrende orden, og der var ikke et tomt sted, jeg fik lov at gå og se på det en tid, men så sagde han "nu må du helst gå ind til gudmoder, hun venter nok med kaffe". Gudmoders ansigt var et stort spørgsmålstegn, da jeg kom ind, hun havde næppe tidligere oplevet at nogen havde nydt den gunst. Jeg kan her tilføje at han døde da jeg var 17 år. Før han døde havde han sagt til gudmoder, at når han nu døde måtte de helst holde auktion over hans håndværktøj, men inden auktionen skulle han sige til mig, at jeg måtte komme og udtage det jeg ville for en billig pris. Jeg mødte om morgenen og havde næsten hvert stykke i hånden, for ligesom Robinson, da han bestemte sig for hvad han skulle redde fra det strandede skib, at vælge det rigtige. Jeg valgte 1 drejebblad, 1 blæsebælg 10 forskellige høvle, 10 forskellige drejehjerner, borsving til boring i træ og jern, vinkler, siklinger, og meget andet. Hver del stor eller lille blev sat til 50 øre. Jeg havde god brug for det i de første år, senere lå dog meget af det og gik til, men jeg har dog dele deraf endnu. Gudfader ejede huset de boede og havde en kapital foruden. Vel på 4,000 rigsdaler. Det var den almindelige mening dengang, at når man var sådan situeret, så kunne man trøstigt se alderdommen i møde, og det blev i mange år mit ideal at nå så vidt. Tiderne har senere vist at det forslår ikke meget.

Lysstøbning.

Om livet til dagligt i mit hjem kan anføres meget, som for en del kunne gælde for flere hjem. Alt i huset var tarveligt og enkelt. Hvad der kunne laves hjemme blev foretrukket, og nu synes det næsten uforståeligt at der udførtes så meget hjemmearbejde, særlig om aftenen ved den simple belysning som dengang forefandtes. På gulvet blev sat en stumtjener, eller hvad det var vi kaldte den, her blev en tælleprås sat ned, den var lavet af skaggarn kaldte vi det, (skaggarn var det ringeste af det garn der blev af hørren), der var 6 á 7 tråde snoet sammen og dyppet i talg, de var undertiden et par alen lange, og blev flyttet op efterhånden som de brændte ned til det sted hvor de var fastgjort til stumtjeneren. Med korte mellemrum skulle branden knipses af med fingrene. "braan æ lys" hed det. Skulle man ind i en anden stue tog man en anden prås og tændte ved den i stuen værende, og kunne man ikke selv holde pråsen, medens man udrettede det man ville, så klistrede man den på døren eller væggen imens. Kom der fremmede havde man et tykkere lys. De blev lavet på følgende måde. Når der var slagtet får i efteråret, det var gerne i November måned, så blev der afsat en dag til lysstøbning. En stige blev båret ind og lagt på 2 stole, så havde man fra år til år noget vi kaldte lyspinde, om et bræt blev viklet en del garn i passende længder til et lys, og så blev viklingen klippet over, så tog man 3 eller 4 dobbelte tråde og hængte op på en af lyspindene og blev således ved til der var en halv snes væger, og så den næste pind, til de alle var behængt. Så havde vi en oval metalkedel der var dyb nok til at dyppe lyset, først blev kedlen fyldt trefjerdedel med kogende vand og derefter blev talgen smeltet og hældt i, og så begyndte støbningen, man tog en af lyspindene og dyppede i kedlen, rettede så vægen lidt ud og så tog man den næste. Når de alle var gået igennem begyndte man forfra, og blev således ved til lysene havde en normal tykkelse. De fleste steder støbtes et lys særligt til helligtrekongersaften, det var tre lys der var støbt sammen forned.

Petroleumlampens indtog.

Senere kom der jo petroleumlamper, jeg husker en nabo som kom omtrent hver aften i vort hjem, han og far drøftede meget politik. Far var godt inde i hvad der rørte sig længere ude i landet, og jeg har ofte siden tænkt på at det var mærkeligt, at jeg ikke blev mere politisk anlagt, men det har nok været grunden til at jeg blev optaget af andelssagen. En aften kom nævnte nabo, hans navn var Bramming, han var søn af en skolelærer, Selv var han skrædder, og da fortalte han at der var lamper at få der kunne brænde ved petroleum og prisen var overkommelig, 2 mark. Den aften taltes snart ikke om andet, og det endte med at far gav ham lov til at købe os en. Et par aftener efter kom han med den, Vi havde om eftermiddagen fået købt en flaske petroleum (stenolie kaldte vi det dengang). Under store forventninger stod vi alle om ham da han pakkede den ud, da den stod på bordet sagde han "har I så noget stenolie" og mor hentede flasken. Så tog Bramming den idet han sagde " når jeg, nu tager proppen af og hælder i lampen, skal I gå godt tilbage i stuen, for det er meget brandfarligt" vi trak os godt tilbage i stor forventning om det der ville ske. Olien blev påfyldt og glasset sat på og vi blev jo mere rolige "men" sagde Bramming " nu kommer det bedste af det hele, nu skal I bare se hvor lyst her bliver". Han tændte en træfidibus ved præsen og holdt til lampevægen der straks tændte op og satte glasset på. "ja" sagde han "den lyser ikke meget endnu, men nu skal lampeglasset først varmes lidt op for ellers sprænger det, så skal I se". Lidt efter skruede han den op, og virkelig der blev jo næsten lysere end ved højlys dag. Denne aften gik med at tale om dette vidunder, som vi synes det var. Hvilket fremskridt var det ikke, når vi om aftenen var samlet om husflidsarbejdet. Vi fik lampen anbragt midt på gulvet så vi alle kunne få nytte af dens lys.

En aften havde Bramming eller far, jeg husker ikke hvem det var af dem, læst i et udkommet skrift "ikke med fingeren Anna" . Det var en forfatter der slog til lyd

for mere renhed, såsom når der kjærnedes så måtte Anna ikke stryge fløden ned i kernen fra overkanten med fingeren, hun måtte heller ikke stryge fingeren rundt i fadets kant for at løsn det når der skulle skummes. Ja, den der havde med mad at gøre, i det hele taget, måtte ikke bruge fingrene dertil. Det var dengang et stort emne, der gav stof til mange aftners samtale.

Dagens dont.

Vor dag gik på følgende måde. Når morgenarbejdet med kreaturerne var udført, og mor havde fået kaffen kogt, så drak vi morgenkaffe, derefter læste far "fadervor" og sang enten "den mørke nat forgangen er" eller "den signede dag med fryd vi ser" og så læste han et stykke af en andagtsbog eller af det nye testamente, og så tog arbejdet sin begyndelse. Om vinteren skulle far gerne ud at tærskes, der var arbejde nok til ham dermed, når han skulle tillige passe kreaturerne. Mor fik spinderokken frem. Når far ikke kunne se længere i laden så fodrede han kreaturerne og skar roer til den følgende dag, og så fik vi aftensmad. Derefter begyndte far på et eller andet arbejde som at lave en træstol, en skammel, en tøjkurv, en grydeske eller spiseskeer og lignende. Da vi blev større skulle vi også lave noget. Vi lavede halmsko. Vi drev det til at vi kunne lave et par hver aften. Vi kunne sælge alle dem vi kunne lave, og fik 24 skilling for parret. De var så solide, at de kom og fik dem forsålet, når de første bunde var slidt af, vi fik 12 skilling for at forsåle dem. Senere lavede vi pibehoveder, først lige så krumnakkede, og senere lavede min broder nogle fine udskårne som han solgte til bendrejeren til sølvbeslagning.

Jeg har endnu en af de første han lavede, og den beundres for sin akkuratesse. Vi lavede mange andre ting, min broder var sjældent dygtig til alt håndarbejde, og var ualmindelig akkurat. Når vi havde arbejdet til hen ved 8 tiden, så læste far gerne en god historie for os, og derefter legede han med os til vi ved 9 tiden kom i seng.

Far læste så avisen og mor fortsatte med spindingen. Blev hun søvnig, gik hun hen til bordet og lagde hovedet på armene på bordet og sov i 5 minutter, så rejste hun sig igen, lagde en tørv i komfuret og fortsatte med spindingen til kl 1- 2 om natten, og så var hun endda først oppe. Ja, hvor sled mor hårdt, og så var hendes helbred endda aldrig rigtig godt.

Drengear.

I mine drengear oplevede jeg meget, både hvad min gode far og mor forskaffede mig, men også hvad jeg selv fandt på. En yndet sport var at bygge huse. Vi havde så mange store popler omkring husene, og på disse kunne der være mægtig store blade. Af nogle pinde rejste jeg et stativ til et hus og så blev det overdækket med poppelblade ved siderne og ovenover. Bladene fastgjorde jeg med torne af den slags der også bruges til pølsepinde, så lavede jeg en vægt og vejede jord og sten.

Mærkeligt nok at det blev disse ting jeg senere i livet fik ret meget med at gøre. Om vinteren var det jo alt muligt husflidsarbejde vi blev sat til. Vi børn lavede noget vi kaldte fidibusser, papirsstrimler der brugtes til at tænde i komfuret og lyset eller piben. Senere lavede vi dem af lange fine træspåner, disse blev bundtet sammen og så dyppede vi den ene ende i svovl, så fængede ilden hurtigere i dem, men det gav en meget grim svovlet lugt, og mælken der stod i fadene på en hylde ved siden af bjælkerne, tog deres part af lugten. Det samme skete også når vi fejede, der blev strøet sand på gulvet, og selv om der blev spyttet rigeligt og pudset næse på gulvet, så kunne det jo ikke fastholde støvet under fejning, det fineste og tørreste gik op til loftet og lagde sig i et smukt lag på fløden i mælkefadene.

Om middagen når far og mor hvilede lidt, ruskede og skar jeg en sæk græs af til kærne hvor der ikke kunne tøjres. Det fik kærne, der altid stod inde om middagen for at samle mest mulig gødning, men også for at de ikke skulle bisse og løbe løse.

Varme dage og når der var torden i luften kom bremsene frem, og da var det næsten umuligt at holde køerne bundet. Bremsetiden var drengenes skræk. I vore dage er bremsene næsten udryddet, ligesom lopper, lus og andet kryb. Oldenborrerne var også en stor plage. Jeg mindes et år, jeg tror det var 1878, jeg skulle hente ungkræet hjem. Da jeg lige havde fået dem koblet sammen, begyndte oldenborrerne lige på engang at sværme i tusindtal. Jeg mindes ikke jeg havde set dem før og vidste derfor ikke hvad det var. Jeg havde meget besvær med at få kreaturerne hjem, de blev helt vilde. Da jeg havde fået dem ind skulle jeg spise til aften. Vi fik meldelse og små flæsketerninger skåret i. Dengang fik vi jo ikke et stort stykke flæsk til, vi slagtede jo nok en gris hvert år, men den skulle helst være året over. Bedst som vi spiste greb min broder Peter til munden og halede noget ud af den, han havde mærket en sær knasen og troede at have reddet sig en stor flæsketerning, men det viste sig at være en oldenborre. Den var jo nok kommet ned gennem den åbne skorsten og landet på panden. I et af de år fik vi brev fra en morbroder i Amerika, han skrev at den 3 juli, en dejlig skøn sommerdag, ved 9 tiden om formiddagen, blev solen lige med et formørket, og det viste sig at luften var helt fyldt med græshopper. De slog sig ned i omegnen og i løbet af 3 dage åd de alt grønt med undtagelse af morbroders og 2 andre farmeres.

Skolegang.

Engang fik min søster Marie og jeg lov at gå i skoven og plukke blåbær. Vi fik hver en kurvfuld og næste dag fik vi lov at gå til Fredericia og sælge dem. For pengene måtte vi købe os hver en salmebog og et testamente. Det sidste har jeg endnu, men salmebogen gik nok til i skoletiden.

Vi gik i Gårslev skole. Vi var gerne de øverste i klasserne. Vi havde jo fået en god hjælp derhjemme, både med læsning, skrivning og regning. Far var særlig fremmelig til disse ting efter den tids mennesker, stærkt politisk interesseret og fulgte med i

alt. En dag min broder var i skole, kan var i øverste klasse ved lærer Ruttel, denne var ikke hjemme og andenlæreren Tofte skulle så holde skole over klassen, hans børn var vant til ubetinget lydighed, det var Ruttels ikke. Da de så havde fået frikvarter, råbte han "kom ind" og børnene begyndte, som de plejede, at gå ind, men det gik Tofte for langsomt. Han gik altid med en knortekæp, da han var meget halt, så gav han hver et slag med stokken, eftersom de gik ind, men da der var kommet nogle ind, så tænkte de andre, vi må storme ind på én gang så han ikke kommer til at slå os, men så løftede Tofte den store knortekæp i vejret i raseri og slog ned over hovederne af dem alle, her ramte han min broder lige midt oven i hovedet så blodet sprang op mod loftet. Nu blev Tofte forfærdet over sin voldsåd, han løftede Peter op og bar ham ind i førstelærerens værelse og søgte at standse blodet. Da han havde fået det standset og Peter var kommet til bevidsthed gik Tofte ud til vort hjem. Vi blev meget forbavsede ved at se ham komme, han havde aldrig været hos os før. Han fortalte så at han var kommet for skade at give Peter et slag, og ville da gerne bede om forladelse herfor, han håbede da at far og mor ikke ville melde det. Det lovede far, han troede for øvrigt heller ikke det var så slemt. Da Tofte havde fået det løfte skyndte han sig afsted, han ville vist gerne være væk inden Peter kom hjem. Noget efter kom Peter stærkt forbundet, og så fik vi den virkelige fremstilling af sagen. Peter led i mange år efter af stærk hovedpine, sikkert som følge af slaget.

I Gårslev skole var det skik at børnene hvert år havde et fastelavnsbal. I den anledning blev der udtaget 4 drenge som skulle gå over til nabobyen, Sellerup. Der var en gård der havde mange bier. Af affaldet fra honningen lavede de mjød. Drengene blev udrustet med lejler til at bære det hjem i, og så gav vi hver 4 skilling til mjøden. Når de kom med det blev der skænket rundt til os, og lærerne gav kaffe, var der nogle der ikke havde nok i det, og de ellers havde penge med, så sad der en kagekone vi kunne købe af. Hendes lager bestod af kanelstænger og

snegle. Vi havde også musikanter med, og vi dansede nogle timer. Midt under dansen kom der et par fastelavnsudklædte drenge ind og lavede en hel del postyr. Da jeg var omkring 9 år fik jeg lov at komme med, men det var jo helt galt med det at der skulle danses, for jeg havde aldrig ejet noget der hed sko eller støvler, men kun træsko og træskostøvle, men så blev det besluttet at jeg skulle have mine halmsko på, og i den anledning, for at de ikke skulle være alt for afstikkende, fik vi fat i lidt kønrøg, og smurte et godt lag på.

Da jeg var 10 år fik jeg mine første sko, ved et uheld. Far og jeg skulle til Vejle marked med en kvie. Omsider kom der en købe, det var en skomager der boede i nærheden af os

Men så kunne de ikke enes om prisen, derved var to daler imellem, men dem lagde skomageren så til, på den måde, at foruden det han havde budt, ville sy et par sko til mig. Det var jo meningen at vi skulle være gået hjem, men da vi stod på markedspladsen, kom der een trækkende med et kobbelt kreaturer, da greb den yderste mig på hornene og smed mig nogle alen hen ad stenbroen. Jeg klagede mig noget, og far bestemte så, at vi helst straks måtte tage med toget hjem, det var første gang jeg var med et rigtigt tog.

Broder Peter.

Da Peter var blevet konfirmeret skulle han ud at tjene han kom hen til Vinding mølle. Mølleren der var en god ven af far, han hed Diderik Jørgensen, og havde både en vejrmølle der var bygget op midt gennem stuehuset, og så en gård der lå lidt fra. Her i gården havde Peter og karlen deres residens i et snævert lille kammer med et halv karm vindue ud mod gaden. Gaden det var landevejen mellem Fredericia og Vejle. I vinduet var anbragt solide jernstænger. Dette vindue sidder endnu i huset, og jeg ser efter det når jeg kører forbi. Diderik Jørgensen var en hård og særpræget mand, han var ikke gift, men havde en husholder, som mentes at

skulle arve ham, men omsider sendte han hende fra sig. Karlene frygtede ham, og tog varsel om hans sindstilstand ved hver af hans bevægelser. Karlene var der som regel kun et par måneder, men Peter var der året ud. Det holdt far på og han gennemførte det. Godt havde han det ikke der, men det så dog ud som Diderik var bedre ved ham end de andre, muligvis fordi han holdt ud. Da Diderik døde gav han sin formue til et legat der uddeles hvert år, til nærmere bestemte trængende. Jeg besøgte ham nogle gange. En dag jeg var der så jeg at han ikke helt havde tabt humøret, han kom med en trææske et kvarter på hver led, på oversiden var et skydelåg. "kan du lukke den op" sagde han, jeg så på den, og så at der var en fordybning i midten ved den ene ende, jeg anede jo, at ved at sætte en finger heri, kunne man trække låget af. Jeg rykkede godt til og op af den modsatte ende af kassen kom en lang krum orm med en lang tråd og en knappenål i spidsen, denne ramte lige midt på neglen af den finger som man trak til med.

Da året var omme kom Peter til at tjene ved Peter Jacobsen i Brøndsted. Her var meget for ham at bestille. Særlig om sommeren. Markerne var fordelt over hele byjorden men tyende forholdet var godt, og byen i sig selv var en særpræget by. Der var 9 gode, store gårde, alle 4-hestes gårde og ca. 30 kreaturer. Hver gård havde 2 karle og 2 piger og desforuden 1 eller 2 af byens husmænd som daglejere og tøndetærskere. Der var enighed mellem gårdene, som vist kun få steder fandtes bedre. De ville alle det samme. Det samme kunne også siges om tyendet, her var gerne ligesom en der bestemte. Og når han havde foreslået noget, så rettede alle sig derefter. Var bønderne og deres hustruer samlet et sted, så var karlene og pigerne samlet et andet, og det gik med sang fortælling, og dans. Kom manden og konen hjem deltog de også deri, og de så gerne at de unge samledes hos dem. Sådan gik vinteraftnerne, men om sommeren tog de ofte i skoven og selv om det gik livligt til, så hørte man aldrig om udskejelser. Byen blev jo også berømt i omegnen, og de fik altid gode folk dertil.

Søster Marie.

Et af de år Peter var der blev min ældste søster Inger Marie konfirmeret, og nu begyndte hun at tænke på hvad hun skulle tage sig til. Det endte med at hun bestemte sig for at uddanne sig som franskvasker. Da hun havde fået det lært strøg hun en del hjemme, men der var for lidt søgning, landboerne brugte jo dengang kun en enkelt gang hvid krave. Alle gik med sorte kraver. Så søgte hun lejlighed i Fredericia, og kom til at bo hos en gammel enke. Det gik også rigtig godt, dels vaskede og strøg hun hjemme i lejligheden dels gik hun ud og strøg i de større hjem, derved kom hun i berøring med mange mennesker. Hun kom også med i søndagsskole arbejdet dér, en gerning hun var meget glad ved, og hun droges år for år mere og mere over i missionsarbejdet. Men vask og strygearbejdet tog på hendes kræfter, det er vist heller ikke særlig sundt. Først fik hun en hoftelidelse der tiltog stadig. Hjemme vidste vi knap hvor dårlig hun var, hun var af de stille og gode mennesker der bar alt med tålmodighed, men en dag måtte hun give op. Det var den 1 marts 1875 at hun lejede en lukket vogn og kørte hjem i. Vi vidste ikke at hun kom, og under en stærk tøvejrs snebyge som trak over, så vi en lukket vogn komme. Hun blev vel nok lidt bedre én tid, nu da hun ikke bestilte noget, men efterhånden blev hoften værre og værre, hun hostede også en del og så, næsten på én gang, uden vi egentlig havde anelse om faren, fik hun det lægerne kaldte galoperende tæring. Efter 14 dages sygdom døde hun en dag sidst på formiddagen. Jeg var nede i Brøndsted mølle for at hente søster Maren, og vi kyssede hende til farvel. Far holdt en bøn og søster Marie var ikke mere.

Hun havde vandret så stille omkring, og det var vel næsten først efter hendes død, at vi blev klar over hvad vi i hende havde mistet. Vi erfarede på flere måder fra hendes omgangskreds at hun havde betydet så meget for dem, ja, hun var fars og mors gode datter, og vor kære søster som aldrig gjorde andet end godt. Ære være

hendes minde.

Udlængsel og hjemvè.

Børneårene går så hurtigt, mærkeligt at børn som os, der havde det så godt hjemme ved gode forstående forældre dog længtes ud fra hjemmet. Det gjorde jeg også. Jeg kom tit op at besøge Peter. Hans husbond sagde en dag om jeg ikke også ville ud at tjene, han havde en søster i Gauerslund, og de manglede en dreng. Jo, det ville jeg godt, hvis jeg måtte (jeg var dengang hen imod 12 år) "ja, så vil jeg tale med min søster og hendes mand om det, når vi kommer til Gauerslund". Da jeg kom hjem spurgte jeg om jeg måtte komme ud at tjene. Peder Jacobsen ville skaffe mig en plads ved Hans Jacobsen i Gauerslund. Der blev snakket frem og tilbage, det der mest slog hovedet på sømmet var vist det, at om 2 år skulle jeg gå til præst, og det var en hel mil vi skulle gå, vi skulle nemlig til Pjedsted. Jeg blev så fæstet derover, og skulle have 20 rigsdaler, $1\frac{1}{2}$ alen lærred til et forklæde og et par træsko. Det var 1 Maj jeg rejste derover. Familien bestod af manden Hans Andersen og konen Inger Marie, det var ældre folk som ingen børn havde Så var der en søster til manden, hun hed Dikke, og så en karl Rasmus og pigen Mette. Majdag var store Bededag, karlen kom kørende for at hente mig. Jeg medbragte en svær egetræs kiste (den er endnu i min besiddelse) Jeg husker om aftenen kom nabokarlene og pigerne og ville se hvordan den nye dreng så ud. Jeg anstrengte mig for at dupere dem. Jeg havde hjemme lavet en violin, den var af et massivt stykke træ i kassen, men resten var ellers en god efterligning, den havde jeg i kisten. Jeg tog den frem og filede løs på den, jeg syntes jo det måtte imponere dem. Om det gjorde mindes jeg ikke.

Jeg skulle dele seng med Rasmus, og karlekammeret var det nordligste fag af staldlængen, til gårdsiden var der et trævindue, og i den anden ende af kammeret var der et lille vindue med 2 glas og en jernstang midt op ad. De havde 2 store fede

heste og 4 køer. De havde lige solgt det meste af jorden fra, det havde tidligere været en 4-hestes gård. Laden var det sydligste hus i gården, og ud for denne var en stor bydam, nu havde de ikke brug for den store lade, den blev nedbrudt, og der blev bygger en smuk brandmur i stedet, og hvor laden havde ligget blev der plantet dværgtræer. Jeg opdagede straks jeg var kommet der, at jeg længtes. Det blev værre og værre, så den første helligdag spurgte jeg om jeg ikke måtte gå hjem, jeg tilføjede at jeg havde glemt et par strømper, det var en nødløgn, og den har jeg husket i over 50 år. Da jeg kom hjem fik jeg et stykke flæskebrød og en kop kogt mælk, husker jeg. Jeg fortalte om det jeg i de dag havde oplevet, men jeg skulle jo straks af sted igen, for at nå hjem til aften. Dagen efter skulle Rasmus køre et læs kunstgødning ned i en skovlod, så sagde manden at jeg kunne køre med og så køre hestene i tømme hjem "men hvis jeg nu ikke kan holde dem" sagde jeg "ja, så kommer du til at lade dem løbe" sagde han det var jo en trøst, men jeg var ikke glad. Det gik godt, til jeg var kommet midt i skoven, så var der et par ugler eller ørne der sloges på vejen, og hestene blev bange, den ene for ind på den anden og rev hovedlaget af. Til alt held kom der en karl ud af skoven, han sprang til og greb hesten og fik tøjret på den igen. Så gik det atter godt et stykke, men så kom jeg til en vogn der stod på vejen med noget maskineri på, da tænkte jeg "nu går det nok galt" Hestene trykkede sig ved at gå forbi, i begyndelsen løb de stærkt til, men jeg blev ved med at holde i tømme, og efterhånden sagtnede de farten og jeg kom velbeholden hjem med dem. Jeg var egentlig ikke glad ved disse heste, de var store og fede og i deres bedste alder og så havde de for lidt arbejde. De slog op i stalden, så de satte skoene kendt i bjælkerne over dem, undertiden sloges de til den ene kom løs. Om aftenen lå jeg ene i kammeret når karlen var i byen, da var jeg bange at hestene skulle komme ind til mig, for døren mellem stalden og kammeret kunne ikke lukkes helt i, den var sunket således at der manglede 8 á 9 tommer i at den kunne trækkes til. Det gik dog godt længe, jeg var ved at blive

fortrolig med det, men en morgen vi kom op så vi at den ene af hestene havde været inde, heldigvis havde jeg ikke mærket det. Den havde bøjet sig ind ved sengen, der kun stod en alen fra døren, så var den gået hen i den anden ende af kammeret og havde lagt sit visitkort. Af sporene i lergulvet kunne vi se hvordan den havde bevæget sig omkring. Da den havde drejet sig rundt var den kommet til at stå ved siden af sengen hvor den havde bidt træet af vinduessprosserne uden at knuse glasset. Da Rasmus kom hjem henover midnat, gik den ude i stalden. Det var jo heldigt at den var kommet ud inden han kom. Men det bevirkede da at døren blev repareret så den kunne lukkes.

Skoleskift.

Følgen af at jeg kom til Gauerslund blev at jeg skulle flytte skole. Jeg kan for resten sige at min undervisning dermed holdt op. Sagen var nemlig den, at der var en gammel lærer som ikke var rask, for øvrigt kom det på følgende måde. Den første morgen jeg kom der, satte jeg mig nederst i klassen. Jeg blev så hørt i forskellige ting, derpå tog læreren mig med hen og satte mig tredje øverst. Da der var gået 3 - 4 dage blev jeg ikke hørt mere. Læreren må jo have fundet mig dygtig nok, for nu satte han mig til at undervise de andre, selv gik han ind til sin familie. Så en dag spurgte han mig om jeg kunne nævne de tolv små profeter, så stod jeg der, det var mig i øjeblikket umuligt at huske deres navne. Så blev jeg atter hørt nogle dage, men da jeg så kunne alt på fingrene blev jeg ikke hørt mere i disse 2 år. Da jeg blev konfirmeret indbød Hans Andersen både præsten og læreren til en lille festlighed i den anledning, ved denne lejlighed holdt læreren en lille tale, hvori han betonedede, at jeg var således begavet, at det ville være uret hvis jeg nu skulle holde op, hvis jeg fortsatte med læsningen så kunne jeg godt nå et godt resultat. Næste dag sagde Hans Andersen at jeg skulle gå hjem og tale med mine forældre om det. Om jeg talte om det, husker jeg ikke, men derimod, at det var min bestemte mening

at jeg ville sætte mig derimod, trods det at de lod skinde igennem at de jo nok kunne hjælpe mig. Om middagen kunne jeg gå hjem og spise, det var kun et kort stykke vej, men en dag ville jeg alligevel skyde genvej over en dam der var tilfrosset, den kunne ikke bære, alligevel ville jeg ikke gå tilbage, men blev ved så jeg blev våd langt op ad benene, hvor blev klæderne tunge, jeg måtte i en fart have tørt på lige som andre børn. En anden gang gik jeg også i vandet. Alle byens karle og drenge var ude på dammen, så skulle jeg ind og fodre hestene, jeg må nok have sagt det for vigtigt, for de blev enige om at hugge hul på isen mens jeg var borte, så jeg kunne få den ene fod derned, og det lykkedes for dem. Det var lidt koldt. Vi havde hænderne i lommen og gik lidt frem og tilbage, så gik de så jeg kom lige for hullet og sank ned med det ene ben, der lød et vældigt hurra fra drengene. Jeg blev noget flad ved det, og jeg blev inde resten af dagen.

Jeg tjente også undertiden lidt ved at gå til Vejle efter medicin til mandens søster Didde. Det fik jeg hver gang 1 mark for, men der var jo også 2 mil frem og 2 mil tilbage. Jeg tror nok det var afføringsmidler jeg mest hentede, for jeg lagde mærke til, at hver gang jeg havde hentet noget til hende, skulle hun så tit ud i det lille hus i gården. En aften var hun også gået derud, lidt efter gav hun sig til at råbe, jeg løb derud og tænkte at det var en rotte der havde haget sig fast i hende, for dem var der mange af der holdt til der, men da jeg kom derud, viste det sig at det var den udvendige skåldør der var blæst i, så hun ikke kunne komme ud, da jeg havde åbnet for hende sagde hun "det var godt det var dig, Niels der hjalp mig og ikke Rasmus", så gav hun mig 1 mark, den var nemmere tjent, end den jeg fik for en Vejletur. Hun sagde yderligere, at hun ville være glad for, om jeg ved senere lejligheder ville hjælpe hende. Det lovede jeg.

Om aftenen når vi havde fået mellemmaden læste jeg højt et par timer for dem. På den måde læste jeg det meste af biblioteket, der var på et par hundrede bind. Jeg læste godt op dengang og de glædede sig meget ved det.

Det var skik i byen at alle karlene om aftenen samledes i Præstegården, i reglen spiste de også alle aftensmad der, det var gerne boghvedegrød eller mælkegrød. Når jeg var færdig med oplæsningen gik jeg også derover. Her havde jeg en oplevelse der i første omgang var et nederlag, men senere blev mig en hjælp til at sige nej hvor der skal siges nej. Når der var taget af bordet begyndte kortspillet om penge, jeg var af og til med som tilskurer, men en aften fik nogle lidt ældre mig til at spille med, det varede ikke længe før jeg havde tabt de 4 mark jeg rådede over, jeg tænkte at lykken måske kunne vende sig i næste spil, men jeg tabte atter og vinderen ville have sine penge, jeg sagde at jeg ikke havde flere, men så kom jeg i tanke om at jeg kunne give ham mit halstørklæde et nyt jeg lige havde fået og givet 1 krone for, det tog de gladelig imod og ville have haft mig til at fortsætte spillet, men nu havde jeg fået nok. Jeg gik hjem og i seng, der lå jeg og ærgrede mig over de tabte penge og tørklædet. Men det var en god lærestreg, som jeg har husket og vogtet mig for den letsindighed som penge er.

Landsbyliv.

Det var også skik at de unge om sommeren gik ud i haven og spiste af frugterne, her var nogle af alle slags. Jeg var også med en aften, vi var vel mindst omkring tyve oppe i to store kirsebærtræer, så var der en der råbte "nu kommer præsten" og så kom vi ned i en fart. Jeg havde en hvid vadmeststrøje på, og i inderlommen havde jeg kommet en 20 - 30 kirsebær, men ved at kravle så rask ned af træet havde jeg klemt dem itu, og saften var løbet igennem så trøjen så farlig ud. Engang sprang jeg over gærden og tog en valnød, men med disse gange var jeg færdig med disse røverier.

Vi havde en del håndværkere og de bad mig en dag om at gå over til nabogården og

låne et neverjern. Jeg gik jo troskyldigt, og da jeg kom derom sad de inde og spiste. Da jeg have forrettet mit ærinde, syntes jeg nok der blev lidt fnisen, men tøndetærskeren (hver gård havde en mand om vinteren der tærskede og fik betaling for hver tønde Korn, han kaldtes tøndetærsker) gik med mig ud og manden Mikkel Laursen bagefter, så sagde tøndetærskeren "lad os gå over i laden" så gik Mikkel ind igen. Da vi kom derover sagde han "når vi går herover så er det fordi jeg ikke vil have Mikkel med, han tør ikke komme herind for jeg har en død mus liggende over døren, og den er han bange for. Og nu skal jeg sige at håndværksfolkene der sendte dig, vil have dig til bedste, der er ikke noget der hedder et neverjern, men så var meningen at jeg skulle fylde en sæk med jord eller sten du skulle forslæbe dig på, Men du er jo en flink dreng og de skal ikke have den glæde at du skal være nar for dem. Nu kan du hilse dem og sige at vil de have et neverjern kan de komme selv så skal de nok få et" jeg sagde ham tak og hjemad tænkte jeg på, at der var meget at lære når man kommer ud i verden. At Mikkel var bange for mus fik jeg bevis for en tid efter. Der var en brønd i den nederste ende af byen og den blev holdt vedlige i fællesskab, til gengæld måtte alle hente vand der, hvis deres eget slap op. En dag havde jeg været ude med stævnekæppen (det var også noget jeg ikke kendte hjemmefra, det var en ret svær egestok med krykke, i et hul lidt neden for krykken var bundet en seddel fast, hvorpå der stod hvad der skulle forkyndes, den opbevaredes hos oldermænden, som var den der bestemte når noget fælles arbejde skulle foretages, han sendte den så til gård nr. 1 og denne skulle så sende den videre til nr. 2 o.s.v.) Den dag stod der på sedlen at bykjedlen (bybrønden) skulle renses dagen efter, og der skulle møde een mand fra hver gård og hjælpe til. Da de dagen efter var begyndt på arbejdet, løb jeg derned, jeg skulle se hvordan det gik til. Brønden var opført af store kampesten, den var en 5 á 6 alen dyb. På bunden stod 3 mand og øste mudder, pinde og sten i en spand der så blev draget op. Så var der en af dem der stod ovenfor der sagde "nu kommer

Mikkel, ham skal jeg snart flytte hjem". Da Mikkel lige havde sagt goddag, råbte den ene af karlene nede i brønden "pas på nu kommer der en flagermus " og karlene lod som om de ville løbe, men Mikkel fortsatte hjem.

Kreaturer.

Når vi skulle have køerne ud om foråret fik de hver en sild dyppet i kultjære, hvad det var godt for ved jeg ikke. En dag havde vi en ko der blev så hævet over hele kroppen, det kaldte de kvalster, jeg har ikke senere erfaret noget i den retning. Men de vidste råd, så skulle der bides en ende af tungen på den. Det blev foreslået at jeg skulle bide den af, men det turde jeg ikke. Der var så en murer der tilbød at han ville bide den af. Der var godt nok en lille blære på enden af tungen og mærkeligt nok, så snart den var bidt af svandt hævelsen. En time efter var der ikke noget at se på den. Vi havde også en ko der fik mælkefeber. Dyrlægen blev hentet og gav noget medicin. 2 mand skulle sidde ved den og holde varme dækkener på den, og så vende dem af og til. Kl. 2 om natten ville det vise sig om den kom over det. På dette tidspunkt ville den enten blive rask eller dø. Drengene forstår jo nok at regne den ud, jeg bad om at jeg måtte få den sidste vagt fra 2 til dag, for jeg regnede med, som dyrlægen sagde, at enten så døde den ved 2 tiden eller også var feberen ovre. Jeg blev så vækket ved 2 tiden. Lige da jeg kom sprang den op. Ude i marken havde vi en brønd med en vippe til at drage vandet op med, ved den skulle både vi og Niels Jacobsen vande kreaturerne. Det var aftalt at den der vandede skulle fylde truget igen før man forlod det. Men så en dag jeg kom med køerne var der alligevel ingen vand. Jeg traf lidt efter synderen, en fire år ældre dreng, og det kan nok være at jeg løste ham ind, da jeg syntes at det så ud til at det virkede, ville jeg gøre det endnu bedre, og sluttede med at sige, at hvis det skete oftere skulle jeg nok, her brugte jeg et bekræftende ord, som jeg ikke vil gentage, vise ham. Og nu syntes jeg, at jeg kunne se at han viste respekt. Jeg var

helt stolt af min bedrift, at jeg kunne sætte skræk i den store velvoksne dreng. En 8 dages tid efter var jeg hjemme og jeg fortalte jo op om hvordan jeg havde det, hvordan jeg læste højt af biblioteksbøgerne om aftenen for Hans Andersen og hans kone og hvorledes manden betroede mig at køre snart her, snart der med de store, fede, kåde hest, når karlen ikke kunne, og, som noget af det største jeg havde oplevet om hvordan jeg havde fået magt over den store velvoksne dreng. Min fader sad på sin sædvanlige plads, for enden af bordet, jeg fortalte hvad der var sket, og hvad jeg havde sagt, og var ikke så lidt vigtig af at jeg kunne komme hjem med en sådan beretning. Far hørte roligt på mig uden at sige noget, da jeg var færdig sagde han "sagde du sådan?" . Med det samme var jeg klar over at det var noget galt, grimt og syndigt jeg havde gjort, jeg sagde ikke noget, og far sagde heller ikke mere, det var jeg ham meget taknemlig for, det var også ord nok, det lyder for mine øren som var det sket i går.

I disse tider var det almindeligt at de fleste gårde fedede et eller flere hold stude op. Vi havde også nogle, og min husbond satte en ære i at hans stude skulle være de smukkeste og fedeste i byen, han havde råd til det. Disse stude var både min frygt og min glæde. Jeg var bange for dem, de havde mægtige store horn og de var urolige. De kom kun ud af båsen når der var fremmede der ville beskue dem. Hver gang jeg skulle trække en ud i gården rystede jeg af angst, men når det var overstået, så kom det bedste, da måtte jeg stille mig op med kosten ved døren, og enhver der så gik ud skulle give mig en drikkeskilling, det hjalp jo lidt på min ringe løn. Der var én dag om året jeg så hen til med stor forventning, det var den dag da præsten skulle have tiende. Præstegården lå lige overfor vores gård, og den dag kunne jeg vente mig mange fremmede. Når gårdmændene havde betalt deres tiende og spist i præstegården (store borde stod dækket her med godt med mad hele dagen) så gik de fra gård til gård i byen og så på studene. En sådan dag lejede jeg en dreng til at trække studene ud for mig, det gav jeg 3 kr. for, så stod jeg ved

døren med kosten og indkasserede drikkepengene. En sådan dag tillod jeg mig lidt ekstra. Straks om morgenen gik jeg om til høkeren og købte en stang tyk lakrids til 25 øre. Om aftenen når jeg gjorde status kunne jeg have en nettogevinst på 7 á 8 kr.

En dag skulle vi levere et hold på 4 stude i Fredericia, vi var til at trække dem 6 mand til at begynde med, men da vi var kommet til Elbæk, fik de 2 lov til at gå hjem, så vi havde nok at gøre. De blev leveret i en købmandsgård ved havnen hos skipper Løjtemose. Jeg husker også en dag vi havde solgt en ko for 62 rigsdaler, den skulle leveres ved Høllesgårde kro til en Niels Nielsen den senere store hestehandler som boede på hotel Danmark i Fredericia, jeg fik pengene udbetalt i specier, en specie var 4 kroner. Jeg fik dem pakket ind og ned i inderlommen af den hvide vadmeststrøje men det varede ikke længe før jeg måtte gå med hænderne og løfte i lommen, skuldrene blev trætte af at bære den tunge lomme, jeg har senere undret mig over at det kunne være så slemt at bære dem.

Til nar.

En aften da vi sad inde i dagligstuen, kom der en pige ind og spurgte om vi ikke kunne vise hende vej til Gauerslund skov "hvem skal du besøge der" spurgte Hans Andersen og det sagde hun så. Pigen stod henne ved døren, stuen var stor og lampen lyste ikke særlig stærkt op, så vi kunne ikke se hende nøjere, så sagde manden til mig "du kan jo gå med hende op til skovvejen, og vise hende vej". Da vi gik over gården klagede hun over at hendes fødder var ømme, hun havde gået fra Vejle Søndermark i de små kortovrede træsko som brugtes dengang. Jeg syntes hun var nærmest noget pjokket at tale med, men jeg viste hende vejen, hun sagde tak og jeg gik hjem. Da jeg kom ind sagde manden om jeg mente hun kunne finde vej "det er vist bedst" tilføjede han "at du går over til vor nabo" hvor manden var en bror til min madmor, "og får deres dreng med og så går bagefter hende for at se om hun

kommer godt derned " "det kan jeg godt" svarede jeg og gik. Da jeg kom ind i nabogården var der ingen i dagligstuen, de var alle sammen i ivrig samtale i køkkenet, så snart de så mig forstummede samtalen. I samme øjeblik var jeg klar over at det var deres dreng der havde været klædt ud, og jeg gik ud af døren og hjemad. Da jeg kom ud på vejen, kom de alle bag efter mig og råbte at jeg skulle vente, men jeg løb stærkt til og var snart hjemme. Jeg havde løbet så stærkt at jeg ikke kunne sige noget da jeg kom ind. De spurgte i munden på hverandre, hvordan det kunne være at jeg kom så hurtigt. Endelig fik jeg mig samlet sammen og fortalte at jeg var sikker på, at det var naboens store dreng der havde været klædt ud. Både manden og konen blev som en kalket væg. De betragtede det som en stor vanære at de sådan skulle holdes for nar. Det kunne let være blevet en dyr historie for dem på gården, for det var meningen at de skulle arve efter min husbond der ingen børn havde. Men nu blev de uvenner i et par år, så arven kunne gerne have gået sig en tur.

Troværdighed på spil.

En dag lavede jeg noget som for en tid gjorde at jeg ikke stod godt ved husbond og madmor. I toften et stykke fra gården var en mergelgrav, i den var der mange karusser. En middag da de andre sov, tog jeg en vidjekurv, som ellers brugtes til askelud når de vaskede, og et reb og gik ned til mergelgraven. Jeg trak kurven gennem vandet og hver gang var der mange karusser i den. Jeg kom dem i spanden som vi brugte til at slå vand op med. Hvad jeg egentlig ville gøre med dem var jeg ikke klar over, men jeg kunne have sparet mig disse overvejelser for om eftermiddagen kom manden og så at vandtruget ikke var helt fyldt, men hældte da spandens indhold op i truget. Da han så de mange fisk væltede han vandtruget så alle fiskene igen kom ned i graven. En fjorten dages tid efter skulle der vaskes, og

da kom pigen hen til mig og sagde at hun ikke kunne finde vidjekurven, men mærkelig nok, jeg kom ikke i tanke om, at da jeg havde brugt den, havde jeg sat den ind i en busk ved graven. Jeg ledte hele formiddagen overalt i husene, men meddelte så at jeg ikke kunne finde den. Lidt efter gik det op for mig hvor den var, jeg løb op og hentede den, men da jeg kom tilbage kom manden og så mig med den, og han var vred så det forslog, da konen hørte at han brugt munden kom hun også, og hun var ikke mindre vred. De blev ved med at sige at jeg da kunne have sagt det. Jeg fremstammede at det var først nu jeg var kommet i tanke om det, men det troede de ikke. Det lød jo også helt usandsynligt. Konen tog så vidjekurven, og så blev det først galt for der var mudder, siv og græsSlim i den "nu var den ubrugelig" sagde hun. Jeg fik imidlertid indskudt den bemærkning, at jeg skulle få en anden købt, men det hjalp ikke. Det varede længe før de tilgav mig denne forseelse, skønt jeg gjorde hvad jeg kunne for at få dem til at tilgive mig.

Klapjagt.

Det var skik at der holdtes en årlig klapjagt. Udrustede med trommer og skralder blev klapperne sat ud til bygrænsen. Der var vel en 30 - 40 alen mellem hver til at begynde med, men eftersom kæden nærmede sig byen hvor skytterne stod, indsnævredes afstanden. Udbyttet var gerne nogle få harer og høns. Om eftermiddagen rykkede de alle ned i skoven, her gav det som regel 1 ræv og et par harer. Det ene år var det den mand der havde skudt ræven der skulle bære den hjem. Han tog den i halen, smed den over ryggen men var ikke kommet ret langt før Mikkell kom til bevidsthed, og vågnede op til dåd, den bed manden i bagdelen, han smed den fra sig, og der var en anden skytte der gav ræven et godt slag med kolben af geværet og så var den færdig, dem gjorde ikke miner til at lave flere kunster. Om aftenen samledes yngre og ældre, så skulle der holdes auktion over udbyttet, der blev budt godt, for det der indkom, skulle bruges til en glad aften, det vil sige

det skulle drikkes op. For mange skytter blev det til mere end de kunne tåle. Vor karl var også blandt skytterne, derfor skulle jeg fodre hestene. Da det var mørkt gik manden med mig ud med lygten, og bagefter skulle jeg så i seng. Da jeg kom ind i kammeret lå karlen i sengen og stønnede og klagede sig voldsomt, jeg turde ikke gå i seng til ham, derfor gik jeg ind og sagde at karlen lå i sengen og var meget syg. Så gik både manden og konen med mig derud med lygten. Da vi kom ind gik konen hen til sengen og sagde "du er nok meget syg, hvor gør det ondt lille Rasmus" han svarede ikke, men lå i en voldsom feber og spænding, han havde lagt sig med tøjet og træskostøvlerne på. Vi stod et øjeblik og så på ham, så sagde konen "tror du ikke lille ven, at det ville gøre dig godt at få lidt amerikansk olie" næsten inden hun fik det sagt virkede det, for der skete en voldsom eksplosion, al den gode drikkelse han havde fået, fløj i alle retninger. "nu skal han nok komme sig" sagde konen "nu fik han luft" Inden vi kom ud af kammeret bredte der sig en væmmelig dunst omkring os. Manden slog døren i, tog et reb og bandt døren, og sagde til mig at jeg kunne gå med ind og lægge mig i gæsteværelset. Næste morgen kan det ikke nægtes at jeg var lidt beklemt, om det var af frygt for at komme hen til ham, og se hvordan han havde det eller om det var for at ærgre ham ved jeg ikke, men jeg gik lige hen til kreaturerne og begyndte morgen arbejdet, men jeg holdt øje med stalddøren om han viste sig. Så på engang blev vinduet slået op, og han kom ud den vej. Døren havde manden bundet så godt at han ikke kunne få den op. Da han kom ind til davren var han noget skaluk. Han plejede ellers ikke at komme sådan afsted. Det blev et drøjt arbejde den dag at få sat kammeret nogenlunde istand igen.

Hjemme igen.

Da jeg var konfirmeret kom jeg hjem for at hjælpe far. De havde solgt noget af marken, og havde kun 10 td. Land tilbage. Far fandt så på at drive jorden med køer i

stedet for heste. Vi fik køerne lært at gå i tøjr. For vognen brugte vi kun 2, men for plov og harve 3. En dag jeg var ude at pløje, og var ved at vende ved agerenden, har den ene nok syntes det gik lidt raskt, den for ind på den anden og bearbejdede den med hornene, jeg rykkede i tømme alt det jeg kunne men så sprang mellemtømme, og jeg rykkede dem ud til hver sin side, så rykkede de svinglerne ud af hamlestokken og det kan nok være vi dansede tre mand høj. Omsider blev de dog kede af det, jeg havde været det længe; så vi var godt enige om at komme hjem fra marken. Man skulle jo tro at køerne ikke kunne give så meget mælk, når de måtte arbejde, men det kunne vi ikke mærke. Tiden de gik for plov, vogn eller harve brugte de til at tygge drøv. Da vi havde brugt denne driftsmåde nogle år gik far dog over til at bruge stude, de var stærkere, og vi købte dem som 2 års, og solgte dem som 4års, vi kunne da tage omkring 70 kroner fra ved bytte. Da vi havde brugt det nogle år købte vi, sammen med naboen, et par store russiske heste, som vi så havde laug sammen med til markarbejdet. Det siges at "fælle er sølle", men det var der ikke tale om her, der var aldrig et forkert ord mellem os i alle de år lauget var.

På egne ben.

I Assendrup i Bjerre herred havde jeg en farbroder. Han var væver og havde en dejlig lille ejendom til 2 á 3 køer. Her var også et par små stykker skov, og en strimmel eng. På det højeste sted af marken var et væld hvor vandet aldrig frøs til, her hildrede græsset frodigt frem i februar og marts måned, og vi kunne her slå til køerne. Hans kone var svag, da det blev dårligere og dårligere skrev han til far og mor, om jeg ikke måtte komme og hjælpe dem. Mine forældre sagde aldrig nej hvor de kunne række en hjælpende hånd, Da jeg kom derover var faster også meget syg, farbroder passede hende selv og så skulle jeg passe køerne. Fra det højeste punkt på marken kunne jeg se hele den sydlige kyst af Vejle fjord, jeg kunne næsten se hjem. Der stod jeg ofte og sendte blikket hjemad, for jeg længtes så meget. Om

aftenen når månen skinnede stod jeg og så på den og tænkte, mon de nu også hjemme ser på den, for så har vi jo ligesom lidt forbindelse. Ved den østlige ende var der en smule eng, og derudenfor en bæk, der sagdes at der i gammel tid havde været dæmmed op og ligget en vandmølle. Her var jeg tit nede, og stod og lyttede til vandets forskellige lyde under dets rislen ned mod fjorden. En dag kom jeg i tanke om at jeg ville lave en dæmning for vandet. Bækken lå en 6 alen dybt nedenfor vor ejendom, og fra tanke til handling har jeg aldrig haft langt. Jeg gik i gang med sagen med det samme. Jeg samlede større og mindre grene, og lagde dem tværs over det snævraste sted. Da jeg havde fået tilstrækkeligt højt med kvas begyndte jeg at løsne græstørv ved kanten længere oppe, og lod dem flyde ned til dæmningen, lidt efter lidt steg vandet og havde omtrent nået kanten, så bar jeg nogle græstørv hen og lagde ovenpå, så der kunne blive sti over, og jeg trådte dem godt sammen. Nu gik vandet så småt over engen. Jeg stod ude på dæmningen og betragtede mit værk, men så begyndte vandet, med en underlig lyd at trænge igennem i bunden, og i næste nu væltede vandet hele herligheden. Idet dæmningen væltede, faldt jeg i vandet, men fik dog fat i græsset på kanten og kom op på engen, så var den herlighed forbi, jeg stod lidt og betragtede det, og skyndte mig derefter hjem.

Der var ikke mange naboer, en enkelt gård, en karetmager og et par ejendomme. Lidt længere ovre ved Tirsbæk skov boede forfatteren Anton Berntsens forældre. Farbrors passede sig selv, og der kom sjældent eller aldrig nogen der. Engang i mellem gik jeg hen at se på at karetmageren arbejdede, han var vist en meget dygtig mand, men led af den svaghed at han af og til havde delirium. En dag fortalte jeg ham at vi også havde en dygtig karetmager derhjemme, når han havde lavet en ny fjerdervogn bortbyttede han den med en gammel vogn, når han således havde samlet en karavane, bandt han dem til hverandre, og kørte så vesterud i de dårlige egne og solgte dem. "ja" sagde karetmageren "det kan godt være at han er dygtig

men han har sikkert haft en fejl, for det har ethvert menneske, således er det også med mig, jeg har delirium en gang hver måned".

Som omtalt længtes jeg meget, men det værste var alligevel kosten vi fik. Den var fuldstændig ensformig. Farbror passede selv huset, kogte, stegte, bryggede, bagte og kærnede. Jeg kunne godt få det jeg kunne spise. I den tid hvor kærne ikke gav videre mælk, da var det særlig galt, for da blev mælken erstattet af øl, og det var næsten altid surt og sukker havde vi ikke noget af. Om morgenen fik vi kaffe, det vil sige, det var enten Rug eller hvede der var brændt. Det sure øl skar mig sådan i halsen, at jeg havde ondt ved at synke.

Vi havde hvert år et par grise, de fik ingen korn, men mælk og brændenældefrø. Tæt ved os lå den store Tirsbæk skov, der var brændenælde nok. Den første dag gik farbror med mig og ville vise mig hvordan man skulle stryge frøet af med hånden, opad stilken, nu skulle man jo tro at det gav brændte fingre, men det var der ingen fare for. Farbroder var en praktisk mand, han havde syet os hver et par vanter af godt lærred, det ene par uden på det andet, så de var brandsikre nok, sådan lavede han også strømper og benklæder når der gik hul på dem.

Faster blev stadig dårligere, og da jeg havde været der nogle måneder døde hun. Det var aften, og mod sædvane var der den aften kommet flere naboer for at spørge hvordan det gik, så døde hun mens de var der. Der var også en kone fra en gård der hed Hødal, hun var kusine til min farbror, hun sagde til farbror da faster var død, at de fremmede skulle have kaffe inden de gik, men det var nemmere sagt end gjort, for vi havde ingen kaffe, men farbror sagde "så kommer vi først til at brænde noget hvede og lave kaffe på" og det fik vi jo så, og dertil et stykke smørrebrød.

Dagen efter forbavsede farbror mig ved at sige, at nu skulle jeg passe huset og maden, og se at få gjort anstalter til at få faster begravet, for han ville rejse ud. Det forekom mig mærkeligt, da jeg vidste at han ellers ikke rejste nogen steder,

de havde været gift i 34 år og var hjemme altid, kun engang imellem gik han til høkeren i byen og solgte det smør han havde kærnet, og købte de enkelte ting der absolut skulle til, som 1 pund skråtobak (sorta) 1 stoppenål, 1 synål og engang imellem 1 pund sirup, $\frac{1}{2}$ pund brunt sukker og 1 cikorie. Inden han gik hjemmefra sagde han at der var en dreng jeg kunne få til at ligge hos mig om natten, hvis jeg ikke holdt af at være ene.

Jeg gik så over til den førømtalte gård, og talte med dem om hvordan jeg skulle forholde mig med begravelsen. De hjalp mig tilrette og jeg fik det hele godt forberedt, og huset gjort lidt rent. En dag kom jeg i tanke om at farbror havde en merskumspibe, den ville jeg gerne ryg af, men den lå inde ved liget i en dragkisteskuuffe. Jeg tog mod til mig, listede derind, og forsigtigt om bag ved liget, for ikke at røre ved det. Det var kun det eneste jeg arvede efter ham, og som jeg nu ryger af mens jeg, nu 60 år efter skriver dette. Jeg fik nu fat i piben med stor forsigtighed, tobak havde jeg, det fik jeg på den måde, at når farbror havde skrålet det "sorta", så tørrede jeg skråene og røg dem, Farbror syntes godt om det, for han ville også gerne skrå udrygning, så jeg skulle passe på at der ikke spildtes noget når jeg kradsede piben ud. Men når han atter havde skrålet det, duede det ikke mere. Da der var gået nogle dage kom han hjem og ville se hvordan det gik mig, og han syntes det stod godt til, så han gik lidt igen, men han kom dog hjem til begravelsen. Hvor han var henne fik jeg aldrig at vide. Om selve begravelsen husker jeg intet, men dagen efter drog farbror atter afsted, men nu havde jeg det på en måde bedre, jeg kunne lave maden mere som det passede mig.

En af kørerne kælvede, så nu havde jeg mælk og fløde, og længe varede det ikke før jeg fik noget smør kærnet. Trods det at jeg nu havde det frit og i mange måder godt, så længtes jeg stadig efter mit hjem og de kære derhjemme. Så en dag min farbror var hjemme kom der i besøg en kusine til mig, han sagde til hende, om hun ikke kunne bage os nogle pandekager, det gjorde hun, og de smagte godt. Farbror

spurgte hende om hun ikke kunne tænke sig at blive der, og så snart jeg blev gammel nok, jeg var godt 15 år og hun var 25, så kunne vi gifte os og arve ham. Det syntes hun nu ikke om.

Farbror var denne gang hjemme i flere dage, så en dag sagde han at han ville rejse igen, om jeg kunne sørge for at få kornet sået. Jeg lovede at jeg skulle gøre mit bedste. Jeg gik så en dag over til Hødalgården og talte med Søren Jensen, hed han om han kunne så kornet. Det lovede han på betingelse af at jeg skulle møde ham ved åen og hjælpe ham redskaberne over, og så skulle jeg give ham kosten, og til middag ville han have suppe. Jeg var jo nødt til at love ham alt, det der ængstede mig mest var suppen. Jeg husker ikke hvad jeg lavede den af (jeg havde ikke før lavet suppe) det var særlig bollerne der ængstede mig (klumper kaldte vi dem dengang) men jeg havde en følelse af at dertil skulle bruges noget der var godt. Jeg havde fået fat på noget sukker, og så forsøgte jeg, idet jeg rørte mel, sukker, smør og fløde sammen. Jeg syntes at dejen smagte godt, men da de kom i suppen, kogte de, til min store ærgrelse, ud og det hele blev noget vællingeagtigt. Jeg satte det frem for Søren Jensen, og han sagde det smagte godt "kun skade at bollerne ikke ville holde sammen".

Da farbror kom hjem roste han mig, kornet var så småt ved at løbe op.

Nu var han hjemme i nogen tid, men en skønne dag drog han atter afsted, men nu var jeg bestemt på at jeg ville gøre hvad jeg kunne for at komme der fra. En 14 dages tid efter kom han atter hjem, og kom i det gamle kluns og nu begyndte han at væve, da skytten nogle gange var gået frem og tilbage sagde jeg til ham "jeg synes I skulle gifte eder igen" (dengang sagde vi altid I til de gamle) "synes du" sagde han idet han holdt op med at væve "ja" svarede jeg "ja, så tror jeg også jeg vil" sagde han og kravlede ned fra væven. Han gik hen og trak i stadstøjet, det vil sige det han havde stået brudgom i for 34 år siden, og så drog han afsted. Det har alt sammen lydt som det var småt og tarveligt, det havde det ikke behøvet at være,

for foruden den dejlige ejendom havde han en del penge på renter. Det havde ellers været meningen at jeg skulle være blevet og arvet ham, men med mine 15 år tænkte jeg hverken på pengene eller ejendommen, men på mit kære hjem, hvor alt var anderledes. Da der var gået 8 dage, kom han en aften i mørkningen hjem med en kvinde i 40 års alderen. Hun hilste venligt på mig, og hun hjalp mig med at få lidt kaffe lavet, jeg syntes egentlig godt om hende. Hun roste mig fordi jeg havde det så ordentligt og pænt og det faldt i god jord, skønt jeg tror ellers nok det kunne have været bedre. Mens hun lavede aftensmad, malkede jeg køerne. Da vi havde spist sagde farbror, at det jo var meningen at hun ville blive der i nat "men nu er det galt for vi har kun én seng, men den er jo også stor, mon vi ikke nok kunne ligge der alle 3" og så kravlede vi i seng. Jeg lå varmt mellem dem.

Næste dag rejste konen igen, og vi skulle så til at lave en seng ude i udhuset. Der blev slået nogle brædder op og lagt dygtigt med halm i, men det var et uhyggeligt hul at ligge i, ovenover var der nogle stænger, henslængt derpå noget gammelt træværk, ellers var der ingen loft over, jeg kunne høre musene rumstere. Der skulle jeg så bo når hans tilkomne kom igen.

Det varede ikke mange dage før hun kom, hun havde en søn med han var 13 år, han fortalte mig at han havde 11 søskende men de var alle ældre end han. Dagen før hun kom var farbror i Vejle for at købe et kongebrev, og da hun kom, drog de til Vejle. Jeg og et par mere var med derude, og de blev viet i metodist kirken, jeg syntes at præsten talte smukt.

Om min nye faster må jeg sige, at hun var en rar, rettænkende og ordentlig kone der sikkert har haft held til at få farbror forvandlet til at være noget mere med tiden. Jeg var der nogle få dage efter brylluppet, siden har jeg hverken hørt fra dem eller set dem, men jeg ved at farbror levede seks år efter.

Jeg kom derefter hjem igen, og da var min broder også kommet hjem og havde slået sig på at lave træsko. Af simple materialer byggede han sig ved enden af

stuehuset et dejligt værksted. Væggene var poppelgrene, kvas, hakkelse og ler. Ovenover var der stråtag. Det kostede så at sige ingenting, men hvor var det hyggeligt. Broder forstod rigtig at holde orden, alt havde sin bestemte plads. Jeg var også ved at hjælpe ham et par måneder, men jeg kunne aldrig rigtig få den højre til at ligne den venstre, og så opgav jeg det.

I væverlære.

Mor ville have at jeg skulle lære at væve, hun var selv opdraget i en væveforretning hvor der var flere svende. Jeg kom så i lære, blev også udlært og begyndte som selvstændig, men jeg spekulerede på at komme ind på et stort dampvæveri i Fredericia, det lykkedes heldigvis ikke. Jeg fortsatte så med at gå hjemme til jeg skulle ind som soldat. Jeg tjente ikke ret meget for jeg var meget doven af mig og ville også gerne til byen.

Når kvinderne kom sammen skulle de altid op i storstuen og se al den velsignelse der var i de store kister af dynevår, tosel, vadmél, lærred. Det var en hel rigdom, og så alt det arbejde der var gemt i det.

Hørforarbejdning.

Vi havde hvert år en ager med hør, det var et dejligt arbejde for os børn når det skulle ruskes. Så ruskede vi gange på mange faconer og lavede tegninger i det som huse og gårde. Når det var vejret blev det tærsket og derefter blev stænglerne bredt ud på marken til rødning, det tog ca. en måneds tid. Så blev det bundtet i knipper og tørret, derefter skulle det brydes. Det foregik ved vor nabo Mads Pedersens han havde en brydegrav, det var et hul i jorden 3 alen dybt og godt en alen vidt og 6 alen langt. Der blev lagt stænger langs henover og herpå blev hørren lagt til tørring. På bunden af graven blev der fyret med træ, så var der en mand til

at passe og vende det. Det skete enkelte gange at der gik ild i en gravfuld, da gjaldt det om at få slukket og reddet så meget som muligt. Der var altid 5 á 6 mand til at bryde, der blev fortalt mange historier og kvinderne kom med mad til os, vi levede godt en sådan dag. Om middagen fik vi pandekager med sirup og øl til. Når vi var færdige, med at bryde hørren skulle den skages, det var at slå de sidste skæver af det. Det arbejde gjorde mor altid selv, det var intet let arbejde. Gårdene lejede ellers gerne skagkoner. Når disse kom sammen skulle der af og til kaffe til, men så blev der også fortalt mange rørende historier. Der blev er stor dyng skæver, dem brugte vi til at lægge på husene til mønning, når de var blandet passende med ler var det et glimrende mønningsmateriale. Når skagningen var overstået, så kom der noget der kaldtes hækling, det gjorde mor også selv. Det der skete herved var, at hørren skulle skilles fra blårene. De groveste af blårene blev skilt fra og kaldtes skagblår, det kunne der godt laves lærred af, men det var noget skarpt, både når det brugtes som lagner og som linned, men for dem der havde små insekter på kroppen var det godt, var der et bæst der var ved at bide sig fast på ryggen, kunne man skultre sig lidt, og var der så en skæve der kunne ramme dyret skulle det jo nok slippe, men kunne så finde på at forsøge sig et andet sted. Nu kom det største arbejde med hørren, nemlig spindingen. Det foregik gennem det meste af året. Der skulle spindes garn til flere hundrede alen lærred, som skulle bruges til både lagner, linned, håndklæder og til tøj. Det der skulle bruges til tøj blev farvet blåt. Det meste blev hjemmefarvet, men farverne var ikke så ægte som man kunne ønske sig. Når man fik et par nye lærredsbukser på, kunne de smitte af på hænder og ben så de blev helt sorte. Når der var spundet en rokketen fuld blev den hæspet op på et garntræ og når der var 3 tene fulde på blev der bundet om det et sted og det blev taget af garntræet, et sådant kaldtes et lod, det blev så hængt op et sted. Når der var så mange lod at der kunne blive ca. 50 alen lærred af det blev det kogt i gruekedlen i vand og træaske. Det kogte i nogle timer, blev så skyllet og

banket på en stor sten med en banketærskeld, et redskab der stod højt i kurs i gamle dage, også endnu længere tilbage end jeg kan huske. Mangen ungersvend udskar på det sirligste en banketærskel og gav sin hjertenskær. Derefter blev det atter skyllet og hængt op på en stang, og en stang gennem den nederste ende af lodderne, her skulle det hænge til blegning. Når garnet var bleget skulle det vindes i nøgler, det hjalp vi børn med. Derpå skulle det til væver og trendes. Når væveren fik det færdigt kom han så med det, og så var det stående skik at væveren skulle have pandekager. At aflevere et stykke lærred tog gerne væveren en halv dag for han skulle jo vente på at pandekagerne blev hævede og bagt og derefter skulle han have kaffe.

Eksperimenter.

Min fader ville gerne eksperimentere med et og andet. Han var vist en af de første på egnen der dyrkede rodfrugter til kreaturerne. Det var både runkelroer, kålrabi, turnips og sukkerfodderroer. Dog tror jeg nok det mest var gulerødder vi brugte, selvom det var meget senere at passe end roerne. Vi såede dem i bed på 2 alen tværs over en ager, med 5 rækker. Såningen foregik med fingrene, maskiner kendtes ikke. Lugning, tynding og renholdelse foregik ved at kravle mellem bedene. Vi havde også nogle år en del tobak. Det var noget rarere at passe, men gav også meget arbejde.

Et år havde vi nogle bede med cikorierødder, denne plante var dengang ukendt her, men fader havde læst om den. Da vi fik dem op skulle vi så prøve om vi kunne lave cikorie af dem. Dengang var det jo en artikel der blev brugt meget af. Når vi var ved høker eller købmand skulle vi gerne have et kvart pund kaffe og et pund cikorie, ligeledes til vask et halvt pund sæbe og 2 pund soda og så en flaske stenolie og en flaske brændevin. Cikorie blev stærkt brugt helt til ind i begyndelsen af dette

århundrede. Forsøget med at lave cikorie selv gav ikke noget særlig godt resultat. Vi rensede dem, skar dem i små stykker som ærter, tørrede dem først i ovn, dernæst på pande og så blev de malet på kaffemøllen, og jeg lavede papirs tutter til at fylde dem i, men vi syntes ikke om smagen. Det hele blev så lagt i et stort træfad og blev sat bort som ubrugeligt. Et års tid efter kom vi til at se til det, og da havde det helt forandret sig, det var ikke længere en tør masse, men lignede rigtig cikorie. Vi prøvede atter at bruge det i kaffen. Det kan ikke siges at det var velsmagende, men bruges kunne det.

Et andet eksperiment min far fandt på var om vi kunne lave sirup af gulerødder. Vi fyldte gruekedlen med rensede skårne gulerødder og kom en pægl vand på for at det ikke skulle svide på. Varmen drev saften ud af rødderne, og da vi ikke mente der ville komme mere blev det siet og sat hen til vi fik mange kedler kogt. Da vi havde et par fadefulde saft blev det kogt igen og skummet. Jeg tror det varede det meste af en dag. Skummet blev sat til side og efterhånden tørrede det op i en sprød masse, som havde en chokoladeagtig smag. Siruppen var ved fordampningen svundet stærkt ind, den kunne bruges til at søde maden med, men den havde en noget roeagtig smag. Sådan fandt far ofte på et eller andet vi skulle sysle med, det gav ikke de store resultater, men vi børn var meget optaget deraf.

Bijob.

Det var almindeligt at de fleste havde nogle bistader, der var rigeligt med honning på markerne. Græsgangene lå ofte i mange år og der var steder hvor der voksede mange vilde planter, dertil kom, at der syntes at være langt varmere om sommeren end nu om dage. Men høstningen af honningen foregik på en meget primitiv måde. Bierne sad i halmkuber som vi selv bandt. I disse satte man ind i flyvehullerne en antændt svovlpråse, der bedøvede bierne. De faldt ned på biskammelen som bunden kaldets og derfra fejde vi dem på jorden og begravede dem. Så blev

honningkagerne skåret ud og sat til afløbning, og det honning der kom, kaldte vi selvløben. Resten blev så presset af, og endelig til slut blev kagerne varmet så honning og voks skiltes fra hinanden bedst muligt.

Så længe jeg kan huske havde vi haft bistader derhjemme. Da jeg var omkring 19 år var jeg en dag ved at ordne lidt ved kuberne da der kom en mand hen ad vejen. Da han så mig kom han ned til mig og sagde "du skulle få bierne sat i kasser, så giver de meget mere honning" og han ville godt hjælpe mig, han havde en gammel kasse jeg kunne få for en billig penge. Manden var en ældre ungkarl, Kresten Madsen hed han, han kom så en dag med kassen og hjalp mig bierne i den. Vi havde en gammel bihat, der havde været brugt måske i hundrede år, det var et stykke pladejern, hvori der med en koldbettel var hugget en del huller, dog så små at bierne ikke kunne gå igennem dem, så var der et stykke lærred syet sammen som en pose, men uden ender, den ene ende var så syet til jernpladen den anden ende fik man over hovedet og bandt som et tørklæde om halsen, så bierne ikke kunne kravle ind. Vi fik godt nok bierne i kassen, det vil sige jeg stod og så på, med begge hænder begravet i bukselommerne. Jeg fik besked på, at nu skulle de sidde roligt i et par dage, så måtte jeg se til dem. Så en dag skulle jeg da ud og prøve min kunst. Der var 2 rækker tavler over hinanden, men de var kun ca. 7 tommer i kvadrat, og så et vindue bag ved. Jeg fik vinduet listet frem og skulle så tage tavlerne med en tang, der var indrettet til dette brug, idet jeg rykkede til gav det et stort stød i kassen, og bierne der ikke var vant til sådan at blive forstyrret, røg ud i store masser. Jeg smed tavlen på græsset og løb fra dem, jeg skottede af og til hen til den men først da de var faldet til ro, vovede jeg mig derhen, og fik med stor forsigtighed, tavlen og vinduet sat på plads. I de følgende dage turde jeg ikke gøre andet end at betragte bierne på den bageste tavle gennem vinduet. Det varede ikke mange dage, før jeg så en mægtig bi og jeg var klar over at det måtte være dronningen. Jeg betragtede den og dens færde meget nøje, og så hvorledes den i en bestemt orden

gik fra hul til hul i tavlerne, satte bagenden ind i hulle, og omsider opdagede jeg, at hver gang den havde været inde i hullet lå der en hvid prik. Jeg holdt stadig øje med disse prikker, dagen efter var de væltet om på siden, og nu blev de større for hver dag, en lille larve kom frem, og så blev cellen dækket til med voks.

Alt dette og meget mere så jeg, og jeg så de små dyrs flid og energi, min interesse var vakt. Nu skete der mere, der begyndte at komme honning inden for vinduet i det andet rum. Der blev mere og mere, jeg fik talt med Kresten Madsen, som sagde at nu skulle der slynges honning. Han kom med en slyngemaskine, ikke en moderne som vi bruger nu om stunder. Det var en lang trækasse, der kunne bevæge sig om en akse ved hjælp af et sving. I hver side af kassen blev der sat en tavle, når den ene side var tømt blev de vendt. Vi fik så vidt jeg husker 13 pund den første dag, og jeg var ovenud begejstret. Hvor meget jeg fik i det hele husker jeg ikke, men jeg slyngede vist 4 gange. Resultatet var glimrende, så nu stod min tanke til biavl. Jeg udviklede avlen fra år til år. Vi har aldrig manglet honning i husholdningen siden. En dag, en vinter der havde ligget en alen sne på kasserne opdagede jeg at den eneste kube jeg havde tilbage fra den gamle driftsmåde var død. Jeg løftede kuben af skammelen, og der lå alle bierne, nu skinnede solen på dem, og jeg så da at de måtte lige være døde. Jeg fejede dem op på et fad og bar dem ind i varmen, her begyndte de så småt at bruse, jeg tog da en theske med lidt honning og holdt til munden af dem, når de havde suget lidt lavede de op og fløj hen til vinduet, her samlede jeg dem så sammen og lagde dem i en tom kasse med tavler og en lille smule honning. Kassen stod inde i vores stadsstue til midt i marts, så satte jeg dem ud, og denne stude gav 117 pund honning det år. Det højeste jeg ellers har drevet det til af et stude på et år var 60 pund. Der var også enkelte år hvor der så ar sige ikke var honning, derfor gælder det om at avle honning således at den kan opbevares i flere år, det kan lade sig gøre.

Har du en søn eller en datter, du gerne vil forære en ting, men ved ikke hvad det

skal være, så giv dem en bistade, det vil de få meget glæde af, og desuden også kærkommen honning til brug i husholdningen. En anden god gave man kan give en ung mand er N.C. Roms håndgerningsbog. Det var en af de første bøger jeg købte i uindbunden stand. Men i denne er der blandt andet også anvisning på bogbinding, efter denne bandt jeg selv bogen ind, og har siden indbundet mange hundrede.

Høstkarl.

Om sommeren tog jeg gerne plads som høstkarl. Jeg var god til at bruge en le, og begyndte da jeg var 12 år gammel at slå ærter for vor nabo. Denne var en aparte person, en dag skulle han hjælpe mig at slibe leen, han satte sig på en treben og holdt leen på slibestenen og jeg drejede, vandet løb langs leens ryg hen til spidsen, og derfra ned i mandens træsko, de var nok store men det blev alligevel for meget da det begyndte at løbe over, så sagde han helt stille "a truer de dripper i mi træsko". Han var svagelig af natur og lå ofte i sengen, men inden han lagde sig, løftede han alle dørene af hængslerne og satte dem op mod væggen. Da en spurgte ham hvorfor han gjorde det, sagde han "mi kvon å mi sviemur er så slem tel å hvisk, å så ka a bejer hør hva de hvisker nær æ dør æ væk". Han kunne heller ikke lide at hans svigermoder ville besøge naboerne. En dag vi sad og spiste til middag, kom hans svigermoder op til os og umiddelbart efter hans dreng med et brev fra manden, hvori der stod "den fositren me mi svimu, den gør a mæ it møj å, den æ hverken til opbyggelse helle sand kristendom". Da han solgte gården husker jeg, at han ville nøjagtig betegne hvad der skulle følge med. Blandt andet skrev han da han kom til huggehuset "i æ hoghus ska væ fie nøgne væge" det var ikke til at tage fejl af. I 4 år havde jeg høstplads i Brøndsted. Vi var gerne 4 á 5 jern, sådan kaldte vi det. Et jern var en høster og en optager. Først gik forkarlen, så anden karlen, derefter høstkarlen, efter ham en husmand eller to og undertiden manden selv. Jeg fik en forskrækkelse den første dag jeg var på plads. Vi havde gået nogle skridt, så strøg

jeg leen, da sagde manden "nå æ do a den slav dæ hænge o hjøle, så ka a it brue dæ. Do må kuns stry 3 gang o hvæ skar" Det var en vis ret, at vi skulle høstetre skar hvert kvarter, og når klokken var 6 om aftenen holdt vi op. Så fik vi vores aftensmad, fik os pyntet og piben tændt og ud på gaden. De andre var først færdige 2-3 timer efter os. Konen ville jo gerne have os til et eller andet, men det forbød han os. Men det gik også hårdt til i den tid vi arbejdede. Når vi kørte ind gjaldt det om at sørge for at blive færdig ved middagsbordet, for når manden var færdig smed han skeen henad bordet og sagde "nå kål, ild i pisk, å æ hål te hjul, å ud å goer mæ jer". En dag det gav sig til at regne, sagde han da vi var færdige med morgenmaden "I ka go øver i låj å orden æ lougul" vi gik så over i laden og lagde os i halmen, da vi havde ligget et par timer kom manden, åbnede døren og sagde "må hje leger i, det ser godt ud" så kom han ind og lagde sig ved siden af. Så fortalte vi historier. En times tid efter kom konen og ville se hvad vi bestilte "Nå her ligger I alle sammen, det ser streng ud" "å" sagde manden "do ka jo kom å læg dej ve vos". Mandens fødselsdag var sidst i høsten, det var en stor dag. Om formiddagen var vi i marken som sædvanligt, men om eftermiddagen kunne vi lade og gøre som vi ville. Manden sad på en bænk ifor ved bordet, og her sad han så og modtog lykønskninger. Først efter middagen kom bønderne og de drak jo et stort glas, så kom byens husmænd som arbejdede på gården og de var de sidste der gik. Når det var hen mod sengetid fik vi karle besked om hvem af daglejerne vi havde ansvaret for kom hjem i deres seng. Da han sagde godnat til de sidste, sagde han at han syntes han var tørstig, og så tog han brændevinskarafle for munden og drak en god tår, derefter slog han benene over bænken og gik ind i sovekammeret, væltede sig om i sengen og sov med det samme. Han havde en særlig stærk natur og kunne drikke utrolig store portioner uden det kunne mærkes på ham. Vor nabo fortalte, at en dag han havde været henne at levere stude, da han så kom hjem, sagde han at han syntes han havde hovedpine. "du har vel drukket for meget" sagde hans kone, "å fik

to kaffepunse" men en lille søn han havde sagde "det passer ikke du drak tolv, far"

Gilder.

Hver gjorde et høstgilde for deres folk, hver af karlene og pigerne måtte tage en med . På den måde kom vi til mange af gilderne. Der blev spist som var det til bryllup, og der blev fortalt historier og sluttelig skulle der danses. Foruden disse gilder var der et stort fælles gilde. Der blev rejst et stort dansetelt. Først spistes der aftensmad i alle gårdene og derefter gik de om i teltet og dansede.

Bryllup.

Engang var vi buden til bryllup, jeg var med, der var 51 vogne og 14 forriddere. De havde det hverv at skulle ride fra brudgommens hjem til kirken og tilbage mod vognene så tit de kunne nå det. Der var 2 ridende bymænd. En for bruden og en for brudgommen, desuden mange brudepiger, disse stod i 2 rækker på kirkegulvet medens vielsen fandt sted. Derefter gik, først brudeparret op med offer til præst og degn, derefter alle brudepigerne, og så de to bymænd, derefter alle de øvrige. Når man kom til gildesgården blæste et hornorkester, og så blev der, stående, budt alle en kage og et glas vin. Når alle var samlede, blev der af forridderne budt til bords, det skete efter rang. Først brudeparret, så deres forældre og søskende, dernæst præst og degn med deres koner, og så resten efter hartkorn og rang. Det var et vanskeligt arbejde at få alle rigtigt placeret. Medens der spistes blæste orkesteret, og når der var gået en tid, gik bymændene rundt med en tallerken og samlede spillemandspenge. Det kunne give en pæn skilling, for de der var ved den øverste ende blandt gæsterne skulle her vise, at de kunne give en ordentlig skilling. Når spisningen var til ende var det gerne degnen der bød til andendagsgilde. Ved nærværende lejlighed, der var et tredages gilde, blev der budt både til anden og tredie dag. Efter spisningen skulle der laves lidt forskellige løjer og leg. Der var en

del ældre der havde fået fat i et vognreb, og et par tog hver i sin ende af rebet og for rundt og trak det sammen om større og mindre klynger.

Der var en mand fra Brøndsted med, han var meget svær, han kom til at snuble og faldt så uheldigt at hans bukseben gik tværs over, det kunne ikke holde til den ekstra stramning, men han mærkede det jo så han blev siddende på enden, så kaldte han på sin karl og bad ham hente sin overfrakke, den sad han så ned og trak i, så bad han karlen spænde for at de kunne køre til Vejle og købe nye bukser, men da han kom derud viste det sig, at han ingen kunne få der kunne nå om ham, han måtte så vente tilskrædderen fik en kile syet i. Om aftenen blev der så danset, og under dansen atter samlet spillemandspenge. Det var gerne ved 3 - 4 tiden om morgenen man kom hjem fra et sådant gilde.

Forelskelse og forlovelse.

Som berørt kom jeg en del ud, og var med til mange sammenkomster af unge og jeg var nu i den alder da det at få sig en kær ven gjorde sig gældende. Jeg tror nok jeg tænkte lidt stort om mig selv, ja, mente måske jeg kunne få hvilken pige det skulle være til kæreste. Jeg havde dog fået en så god opdragelse, at jeg ikke kastede mig ud i eventyr. Men så en aften jeg var sammen med en del unge karle og piger, kom jeg til at lægge mærke til en pige som gjorde indtryk på mig. Hvori det bestod kan jeg ikke forklare. Skønt vi var bysbørn, mindedes jeg ikke at have set hende mere end én gang før. Denne aften kom jeg til at gå bagefter hende og nogle andre piger. Det havde sneet og klampede lidt, jeg forsøgte at ramme hende med en sneklump, om det lykkedes husker jeg ikke, men mine tanker kom til at dreje sig om at få lov til at følge hende ene hjem. Og kærligheden er opfindsom, det lykkedes virkelig for mig, skønt jeg havde en følelse af at det tillod hun næppe. Jeg havde så megen ærbødighed for hende at jeg ikke turde byde hende min arm, men gik pænt ved

siden af hende. Det at gå med en pige under armen, havde jeg ellers ret ofte gjort, men jeg følte at her stod jeg overfor noget mere, overfor en pige der var uberørt af det at give sig over til enhver som helst. Nå, hvad vi talte om, ja, det ved jeg ikke, jeg tror nok vi begge tænkte mere end vi talte. Da vi kom til hendes hjem takkede hun mig for ledsagelsen, vi sagde godnat og jeg gik hjem. Min interesse for hende var vakt, og jeg søgte lejlighed til på ny at træffe hende og tale med hende, det lykkedes også et par gange, men en dag opdagede jeg at hun anede min nærværelse og undgik at træffe mig, det var mig en skuffelse men jeg gav ikke op og atter mødtes vi og jeg fulgtes atter med hende til hendes hjem. Jeg tillod mig at spørge om jeg ikke havde fortjent et kys for det, men hun svarede "den der får lov at kysse mig, skal være den der bliver min kæreste og mand" Nå, det var et standpunkt, som jeg ikke i øjeblikket var glad for, men jeg respekterede hende ikke mindre af den grund, jeg følte at jeg her stod overfor en pige som var mere end alle de andre jeg havde truffet. Nå, jeg mødtes med hende flere gange og vort forhold blev efterhånden mere fortroligt. Jeg forstod, at der en dag ville komme en afgørelse. Her vil jeg indskyde den bemærkning at da jeg bestemte mig til at skrive denne bog tænkte jeg egentlig ikke på at skrive om det forhold som for os var så helligt, men jeg ville gerne, at dem der læser om det arbejde jeg har fået lov at udrette skal forstå at når det lykkedes så godt for os, da skyldes det i høj grad vor opdragelse, vor smukke ungdomstid og vor skønne forlovelsestid. Vi har meget at sige Gud, vore forældre og hverandre tak for.

En aften vi havde gået en tur sammen sad vi på en grøftekant og talte sammen, eller måske mere vi tænkte sammen, for vi sagde egentlig ikke så meget. Men så brød min kære Ane tavsheden ved at sige "du husker nok, at du en aften sagde om du måtte få et kys, det har jeg overvejet siden, og hvis vi kan bede sammen og du ønsker at få det kys, så tror jeg at jeg kan give dig det". Jeg må indrømme at det kom mig så overraskende at jeg ikke kunne svare omgående, men jeg følte at vi i

dette øjeblik stod overfor den store afgørelse, jeg svarede ja og så foldede vi vore hænder og bad og derefter gav vi hinanden det afgørende kys.

Nu skulle man jo tro at vi var henrykte, men det var langt fra tilfældet, vi følte begge at vi her havde påtaget os et ansvar der forpligtede. Vi sad i stilhed og talte sammen om det der var sket og jeg fulgte hende så hjem, vi gik arm i arm og vi tog afsked med et nyt kys, ja, måske to. Da jeg gik hjem var jeg nærmest alvorligt stemt, men lidt efter lidt følte jeg at det var en stor gave jeg havde fået.

Vi mødtes herefter ret ofte, og vi kom i hinandens hjem, jeg dog mest i hendes. Da der var gået nogen tid begyndte min kære Ane at tale om at hun var bange for at vi ikke skulle få det godt sammen. Det gjorde mig noget ondt. Da der atter var gået nogen tid og hun en aften var gået med mig udenfor, bad hun mig om at give hende hendes frihed igen da hun fremdeles grublede over dette at hun var bange for at vi ikke fik det godt sammen. Jeg lovede hende dette, jeg husker ikke hvad jeg sagde, men vi skiltes i fuld forståelse og med de bedste ønsker for vor fremtid, selv om det skulle være hver for sig. Stille vandrede jeg efter hjemmet, da jeg nåede vor egen mark stod jeg længe og overvejede, og det endte med at jeg faldt på knæ og bad gud om at gøre det bedste for os. Da jeg rejste mig op så jeg at det var ved at dages, det var en dejlig sommernat og den første lærke begyndte at synge, flere stemte i med. Jeg blev grebet af den højhed der var over naturen, de herlige omgivelser. Køerne lå fredeligt i den høje kløver og tyggede drøv. Fuglesang over mit hoved og der kom da fryd og jubel i mit sind, jeg følte fast og inderligt at min bøn var hørt, og at Ane ville blive min. Jeg syntes ikke mere jeg havde lov at være bedrøvet. Ved første lejlighed ville jeg meddele Ane min glæde. Lidt efter lidt vandt jeg helt hendes kærlighed, men det om vi kunne få det godt varede det en del år inden hun helt blev sikker på.

Der var også meget der kunne gøre at hun kunne ængstes. Vi havde ikke noget at stifte hjem på. Hendes forældre var nøjsomme, stræbsomme og økonomiske

mennesker som hun frygtede jeg ikke kunne lære at omgås. Men det gik dog bedre end vi havde ventet, selv om det kneb lidt i førstningen så vandt vi efterhånden deres kærlighed. Vi nåede at kunne hjælpe dem i deres sidste år og de gav os megen tak derfor.

Den 4 Juni 1884 blev vi ringforlovede. Det skete efter nøje overvejelse, og fra nu af hørte vi sammen. Tiden gik med at tale om fremtiden, hvad den ville bringe os. Vi gik ikke til dans eller forlystelse af nogen art, det var os nok når vi måtte sidde sammen. Så i foråret 85 skulle jeg ind at være soldat, det var jo et skår i glæden, men der var ingen vej udenom. Min far og mor havde solgt deres ejendom og købt en mindre, de flyttede den dag jeg rejste i tjenesten.

Soldatertid.

Den 31 Marts kom jeg ind som soldat, som infanterist i Fredericia. Jeg fik kvarter hos en gammel enke i Dronningensgade. Min far havde sagt til mig, at jeg skulle se at vinde mine foresattes agtelse, og det lagde jeg mig på sinde. Jeg mødte til den i indkaldelsen fastsatte tid, der var andre der ventede flere timer før de meldt sig, så vi måtte stå og vente i eksecergården til underkorporalen havde fået sit korporalskab samlet sammen, derefter fik vi tildelt et nummer. Jeg skrev hjem at jeg havde fået sådan en god underkorporal, han kom op i kvarteret hver aften og sad og snakkede og fortalte om sine bedrifter. Da var det en aften en 14 dage efter vi var kommet i tjenesten han kom, jeg sagde da til ham at det var vel ikke nødvendigt at jeg rejste mig og gjorde honnør, nu da vi var så godt kendt. Han svarede mig ikke, men gjorde omkring og forsvandt ud af døren. Fra den dag havde jeg en fjende i ham der fortrædige mig det han kunne. Da jeg havde været inde en kort tid fik jeg en dårlig arm, og kom på sygehuset. Jeg var meget ked af at skulle indlægges, vi havde det egentlig godt nok men kosten holdt jeg ikke af, og det var ikke rart med sygdom. Jeg var indlagt i en halv snes dage, så kom jeg atter

ud, da jeg ikke godt kunne bestille ret meget, blev jeg ordonnans for vor stabssergent, hvis navn var Meng, en stor statelig skikkelse der kunne tordne voldsomt op, men ellers var en godmodig mand, kun én gang så jeg ham straffe en mand. Denne havde ikke gjort sit gevær rent fra den ene dag til den anden, det meldte underkorporalen til stabssergenten, han kom hen og så det og sagde at det kunne skaffe ham mørk arrest eller måske vand og brød "men her, tag nu den" dermed smækkede han ham en alvorlig lussing, der battede noget "og få så geværet gjort rent når du kommer hjem" soldaten følte sikkert at han havde fortjent den, for ellers havde han vel meldt det, for slå måtte de ikke. Vi havde ingen der blev straffet ved vort kompagni, selv kunne jeg gerne være kommet galt af sted, jeg var jo opvokset i et politisk hjem, og i 1887 provisorieåret gik bølgerne højt. Jeg holdt en avis, men det blev forbudt, den blev så afleveret til min værtinde, der kunne jeg så gå ind og læse den. Jeg var også en aften med til et stort møde, men dagen efter blev det forbudt os at komme sådanne steder.

Der blev holdt et stort politisk møde i Kolding, hvor Berg skulle tale, da der var nogen fare for tumulter blev militæret holdt i beredskab. Vi stod i mange timer opstillet i eksecerhuset, feltmæssigt udrustet, et tog holdt parat til at føre os til Kolding . Men der kom ikke bud efter os. Borgmesteren var så fornuftig at han lod os blive hvor vi var.

Jeg kom atter på sygehuset nogle dage og blev udskrevet med den besked at jeg ikke måtte foretage gymnastik. Så en nat var det et frygteligt regnvejr, jeg stod op og gik hen til døren ud til gaden, jeg ville se hvor galt det var, da jeg åbnede døren kom stabssergenten samtidig ud af sin dør i bar skjorte. "er det 68" råbte han "ja" "tag tøjet på og tag kappen af tornysteret og gå så rundt i alle kvarterer og giv mandskabet ordre til at stille feltmæssigt udrustet i det store gymnastikhus". Jeg gik så men havde ikke nogen ide om hvor kvartererne var, jeg spurgte mig frem fra det ene sted til det andet. Jeg kom så tilbage og meldte

stabssergenten at nu var opgaven udført, så sagde han "hæng nu kappen til tørring og gå så i seng og sov en tid", så kunne jeg komme hen på dagen og melde mig. Hen mod middag gik jeg hen til eksercerpladsen og meldte mig til underkorporalen. Han skældte mig godt ud og sagde at han havde meldt at jeg manglede, så opdagede han at jeg ikke havde kappen på tornysteren så kan det nok være at den var gal "hvordan jeg turde møde uden kappe" jeg svarede at jeg havde fået ordre til at få den tørret før jeg tog den med. Nå, så var der jo ikke mere at gøre. Om eftermiddagen mødte jeg atter uden kappe, jeg fik igen en ordentlig skylle. Næste dag skulle vi til en stor felttjeneste, jeg mødte atter uden kappe, og gav som undskyldning at den ikke var tør endnu. Da han så en tid havde brugt alle sprogets smukkeste ord om mig sagde han at hermed gav han mig ordre til at medbringe kappen næste dag på tornysteren. Nu turde jeg ikke lade være længere, men ville dog lade den hænge til tørre natten over. Så skete det, at vi næste morgen sov for længe, i en fart fik jeg kappen rullet sammen og ville spænde remmene om, men idet jeg rykker til for at få det gjort i en fart, sprang remmene. Jeg smed kappen og stak remmene i tornysteret og af sted, underkorporalen kom lige i det samme, og gik lige hen til mig og så brød der et uvejr løs af den anden verden. Da han endelig fik lidt udraset spurgte jeg om jeg måtte tillade mig at forklare hr. underkorporalen grunden, han svarede ikke, men jeg berettede så hvordan uheldet var sket, så tordnede og lynede han igen og sagde at jeg kunne da have taget remmene med så han kunne se om det passede. Jeg svarede at dem havde jeg i tornysteret. Han rakte hånden ind og tog dem frem "ja, der kan man jo tydeligt se at de er skåret over med en kniv". Så fik jeg ordre til at gå på tøjhuset om middagen og få nye remme. Som soldat kunne jeg ikke besøge min Ane hver aften. Men omtrent hver søndag, og ikke sjældent på en søgnedag kom hun for at besøge mig. Hun havde gerne en del mad med til mig, som pandekager og kaffekage. Jeg lavede jo selv mad dog blev det mest til at jeg kogte mælk, kaffe eller the og

måske kartofler. Der var en ting jeg ikke rigtig havde interesse for, det var opvask. Jeg havde en pæn hvid skål til at begynde med, men den antog efterhånden en dyb gul farve.

De dage Ane og jeg ikke var sammen, skrev vi hverandre til, det var kærlige breve, nu bagefter synes jeg at de vist ligner alle andre kærestebreve. De fortæller så lidt, der er kun en ting der går igennem dem, det er længslen efter atter at komme sammen, underforstået hvor herligt når vi bliver gift, og dog har man i den alder så lidt forståelse af hvad det egentlig er man længes mod. Det er sagt, at selv gifte folk ikke kender hinanden før efter 7 års ægteskab, jeg tror der er noget om det, selv der hvor der er stor kærlighed, er det som om man er bange for at lukke sig helt op for hverandre. Med os var det sikkert ligesådan.

En lørdag havde jeg ved middagstid spurgt stabssergenten om jeg måtte rejse hjem om søndagen. Han sagde "ja" og jeg kunne godt gå med det samme for vi skulle have pudsning i kvarteret om eftermiddagen. Jeg sagde tak og gik hjem for at blive færdig. Nu havde stabssergenten et par drenge på 12 år, de kom og spurgte om de ikke måtte med mig hjem "jo" sagde jeg "det må i godt" . Inden vi gik sagde jeg til min kammerat jeg boede sammen med at han kunne komme derud når de var færdige med paraden. Da han kom næste dag fortalte han at underkorporalen havde meldt mig som desertør. Først var han kommet i kvarteret lørdag eftermiddag for at se om vi pudsede, han spurgte om hvor jeg var, ja, min kammerat mente jeg var i byen for stabssergenten, da han kom om aftenen for at visitere var jeg der fremdeles ikke, næste dag meldte han til sergenten at jeg vist var deserteret. Sergenten sagde at jeg nok kom igen, men han kunne hilse mig og sige at det var for galt og nu fik jeg ingen frihed mere. Nå, det så jo ikke godt ud. Vi gik i god tid hjem om aftenen og jeg gik med drengene ind til deres far, og fortalte at jeg var blevet meldt, "Af hvem" sagde han "af underkorporalen til sergenten" og han havde sagt at jeg fik ingen frihed mere. I det samme kom fru

Meng ind og sagde "kan du ikke ordne det far" "jo" sagde han "når nogen siger noget skal du blot svare at stabssergenten har sagt at du ikke skulle melde at du havde orlov". Jeg skyndte mig hjem og fik lidt pudset. Næste morgen da vi stillede kom underkorporalen hen og spurgte hvor jeg havde været henne lørdag eftermiddag og søndag "jeg var på landet" svarede jeg, han kunne ikke forstå hvordan jeg var kommet derud, men så var jeg fræk nok til at sige "jeg gik derud på mine ben " "på deres ben" sagde han, nu ville han meddele mig at jeg var indmeldt som desertør, og nu ville jeg også blive meldt for respektstridighed. "ja, værsgo" sagde jeg. I 2 dage hørte jeg intet, men tredjedagen kom sergenten hen og prikkede mig på skulderen og sagde "hør, 68 havde stabssergenten sagt til dem forleden ar de ikke behøvede at melde at de havde orlov" "javel hr. sergent" "ja, det tænkte jeg nok" så kaldte han på underkorporalen, da denne kom sagde han til ham "stabssergenten havde sagt til 68 at han ikke skulle melde at han havde orlov forleden dag, så 68 har den samme frihed han altid har haft" "javel, hr. sergent" svarede underkorporalen men jeg kunne se på hans øjne at det ikke var endt med dette, og længe blev jeg ikke i uvished om hvori hans hævn bestod. Om eftermiddagen skulle vi have gymnastik, det var jeg, på grund af den dårlige arm fritaget for, men jeg skulle være til stede og se på hvad de andre lavede. Den dag kommanderede han mig til at hente 2 kyradser, 2 par handsker og 2 bajonetgeværer, derefter tog han mig med hen i et afsidesliggende hjørne hvor ingen kunne se os. Så tog han selv det ene sæt og kommanderede mig til at tage det andet på. Derpå kommanderede han at jeg skulle parere det og det, men inden udtalelsen var faldet havde jeg fået et stød som ramte et sår jeg havde på den dårlige arm, så blodet flød ud over alle fingrene. Jeg smed hele skidtet og rettede mig op og sagde at jeg var fritaget for gymnastik, og da jeg aldrig havde lært bajonetcægtning måtte han ikke støde mig, og nu ville jeg gøre ham opmærksom på at hvis han i nogen måde fornærmede mig mere, så meldte jeg ham.

Giftemål.

I 1885 kom jeg hjem fra soldatertjeneste, jeg havde trukket mig til at skulle ligge 10 uger længere, men lejede en mand til at gå for mig i de 10 uger, jeg gav derfor 45 kr. og et par lange støvler der havde gjort felttoget med. Det varv sådan at alle der havde lidt råd til det, lejede så det blev kun fattige personer der blev liggende. Da jeg kom hjem vidste jeg ikke rigtig hvad jeg skulle gribe til, så tilfældigvis var der en der sagde at jeg jo kunne gifte mig. Jeg sagde det til min Ane en aften først i ugen og vi blev enige om at holde jagilde, som det hed, den første lørdag derefter. Derefter holdt vi bryllup den 17 December. Vi havde ikke noget at gifte os på, men mine forældre gav mig 900 kr. og dem anvendte jeg således, jeg bestilte en høvlbænk og andre nyttegenstande, høvle havde jeg, og så gav jeg mig til at lave noget husgeråd. Resten af pengene satte jeg i sparekassen. Ane var eneste barn, hendes far var sadelmager og havde et hus i Gårslev by, der fik vi en stor stue som jeg lavede om til dagligstue, sovekammer og køkken. Jeg lavede selv nogle døre, et madskab, sengested og lignende, men det gav jo ikke noget til føden. Jeg fik en halv favn sten at slå, og vort brændsel ryddede jeg i skoven af gamle stubbe, men det hjalp os over de første vanskelige år at Ane underviste en halv snes børn i. Det gav ikke mange penge, men ofte ret godt med madvarer. Det hjalp også ret godt på budgettet at Ane var dygtig til håndarbejde, der var store mængder garn hun kunne forarbejde og fine smukke ting hun kunne sy. Men jeg kunne jo indse, at jeg skulle en vej ud, for ellers blev jeg inden længe fuldstændig jordemodermand. Ane foreslog så at jeg kunne gå rundt som uldhandler og sælge det hun forarbejdede, og andre steder købe det jeg kunne sælge mer end det hun kunne lave. I den anledning foretog jeg en tur til Herning, for at gøre indkøb, for der måtte ikke forhandles andet end hvad der fabrikeredes i Hammerum herred. Jeg kom til Herning ved aftenstide, og skulle derfra gå $1\frac{1}{2}$ mil nordpå til en slægting af

Ane, der kunne jeg være om natten. Det var i November måned, jeg var knapt kommet ud af byen før det blev et grusomt vejr, med storm, regn og torden, af og til måtte jeg sætte mig ned i landevejsgrøften og holde en gammel paraply jeg havde med, over mig, når det sagtnede af fortsatte jeg turen. Ane kendte vejen, hun havde sagt til mig at hvis jeg kom til en kro var jeg gået lidt for langt. Før jeg drejede af fra landevejen var der et hus som jeg tænkte måske var kroen. Jeg bankede på døren, som var låst, langt om længe fik jeg dem banket op og kunne, trods stormen høre manden sige at jeg skulle gå om på den anden side af huset, for han turde ikke lukke døren op, så var han bange for at huset skulle falde. Manden fortalte mig så at det var kroen, og at jeg skulle gå et lille stykke tilbage, så kom der en eensporet vej, som de kaldte det, der førte lige derud. Jeg fandt det godt nok, de var ved at gå i seng. Jeg havde aldrig set disse mennesker, og de ikke mig, men da jeg hilste fra min kone, blev jeg godt modtaget, skønt det ikke var så morsomt hverken for dem eller mig, da jeg var gennemblødt fra inderst til yderst, men jeg kom straks i seng, det vil sige det var nu ikke hvad vi forstår ved en seng, men en lang fjælkasse med skillerum i midten, i den ene ende lå tjenestepigen, jeg blev så anvist plads i den anden, men sengen var god med hjemmelavede uldne dyner, så jeg lå godt.

Næste dag gik jeg videre til Herning og købte en del uldtøj. Dagen efter jeg var kommet hjem igen, skulle jeg ud at prøve lykken, uden at tage de store priser tjente jeg netto 20 kr., det var jo en god dagløn, så det gav mig mod på det. Ane havde som regel hver dag et strikket trekantet brystklæde, som alle på landet brugte dengang, eller også andre ting, alt sammen solidt, så det var let solgt. Jeg fortsatte i nogen tid og handelen gik godt, men da jeg kom så langt ud omkring at jeg ikke var kendt, fik jeg en følelse af at jeg blev betragtet som en optrækker, det forundrede mig ikke da jeg af og til så hvordan folk var blevet trukket op af uldhandlerne. Jeg kunne dog, når jeg fik lov til at vise dem varerne og priserne, få

dem til at få et andet syn, men jeg havde en følelse af, fra det øjeblik folk så mig og til jeg fik dem i tale, at det var mindre velvillige tanker og ord der vankede. Dette bevirkede, at trods det at fortjenesten var god, opgav jeg inden længe den forretning. Jeg måtte da til at tænke på noget andet. Jeg begyndte at lave en del husflidsarbejde, såsom blomsterborde, sykkasser, smykkeæsker, pibebrædder og lignende, det gav også en ret god dagløn. Materialet kostede kun lidt, det meste var grene af forskellig slags som jeg samlede i skoven, kun lidt søm, hængsler og kroge måtte jeg købe.

Teltrejser.

Så tilbød der sig en ny beskæftigelse, jeg blev anmodet om at følge med et dansetelt og besørge flytning, opstilling og billettering. Dengang var der jo mange store bryllupper, og her blev teltet ofte anvendt. En gang hvert år var vi i Fuglsang skov med teltet til 6 Juli fest, der var mange mennesker og der var gerne 3 sådanne dansetelte og masser af kageboder og al slags gøgl. Ved denne lejlighed fik jeg dobbelt betaling. Det første år syntes jeg det var herligt. Kl. 2 sluttede festen, jeg skulle blive ved teltet og passe på at der ikke skete nogen overlast, jeg skulle så tage det ned når det blev dag. Da festdeltagerne var forsvundet så jeg mange fattige mennesker og børn som lå og krøb over hele den store plads, da jeg så nærmere efter, opdagede jeg at de opsamlede tabte penge, jeg gav mig også til at lede i bladene på jorden udenfor teltdøren, jeg fandt, så vidt jeg husker omkring ved 6 kr. Andet eller tredje år jeg var med skete der noget som gjorde at jeg opgav bestillingen. Der var jo tit en eller anden som ville trænge sig ind uden at betale, det var ikke så let at undgå skønt vi var 2 mand ved døren. Således kom der, blandt andet en bjørnetrækker og skubbede sig ind, jeg fik ham omsider ud, men han kom senere igen, og da kunne jeg ikke få ham ud, men sagde til teltejeren at han måtte de selv klare. Da festen var slut kom bjørnetrækkeren sammen med 8 á 9

mand som alle var stærkt berusede, hen imod teltet, jeg blev bange for at manden ville hævne sig så jeg sprang op på musiktribunen og derfra op på nogle udliggere der bar alle nordens flag, her kunne jeg måske sidde uset. Så snart jeg var kommet derop kom de ind i teltet, da de ingen fandt gik de ret snart igen, men min beslutning var taget, da det blev lyst gik jeg lidt rundt og så på det forskellige der var at se efter sådan en nat. Et sted blev jeg forfærdet, der lå en hel bunke mennesker bag ved et drikketelt, der var smidt nogle tæpper og presenninger over dem men de lå med hovedet udenfor, jeg troede straks at de var døde, men en efter anden kravlede ud, og forsøgte at rejse sig og forsvandt ind i skoven. Dermed holdt jeg op med det arbejde.

Brugsforening.

Når jeg skal skrive noget om Gårslev brugsforening kan jeg ikke undlade at omtale en del af min stilling hertil. Jeg er født i sognet, og levede min barndom og ungdom i et ualmindelig godt fædrenehjem, hvor der læstes meget og blev taget stilling til alt hvad der kom frem i tiden. Min fader var en kundskabsrig mand rolig og stille af væsen, imellem mine har jeg aldrig hørt et uvenligt ord. Min fader oprettede en kreaturforsikringsforening vistnok den første andelsforening her i sognet. Jeg lyttede med interesse når han om aftenen sad og formede lovparagraffer, lidet anende at jeg selv skulle komme til at lave så mange paragraffer for de forskellige grene af andelssagen her i landet, først for Gårslev brugsforening, foderstofforretning og gødningsforening og ikke mindst for uddelerforeningen.

I min tidlige ungdom fik jeg interesse for biavl, et arbejde der optog mig meget og lærte mig meget. Alt hvad der sker i et samfund af bier kan være et forbillede for livet. Senere hørte jeg forskellige foredrag, deriblandt et over Henrik Ibsens "Peer

Gynt" om at være sig selv eller være sig selv nok. Som godt tyveårig læste jeg et lille stykke i Vejle amts folkeblad skrevet af Aug. Krestensen, Sønder Omme om indkøb af varer i fællesskab. Det tiltalte mig meget og jeg drøftede det med teglbrænder Jens Pedersen. Da vi havde talt nogle gange om det blev vi enige om at følges ad til Vester Nebel, for at tale med Severin Jørgensen der var blevet ansat som uddeler for en der oprettet brugsforening. Vi fik en madpakke i lommen og stok i hånd og gik den hen imod 4 mil lange vej. På turen drøftede vi sagen, vi vidste jo at de mindre bemidlede måtte betale mere for varerne, fordi de ikke kunne købe dem i større partier, og varerne var endda ofte ret dårlige og undertiden også delvis forfalskede. Vi traf Severin Jørgensen, og blev godt modtaget, på hjemvejen bestemte vi os for at afholde et møde og forsøge at få oprettet en forening. Vi indbød så til et møde, men inden da, gik jeg en dag om til en mand i Nørup der hed Henneberg, jeg havde hørt at han også havde interesse for sagen, og ville gerne høre hans mening.

Mødet afholdtes i mejerisalen, der var helt fyldt. På forreste bænk sad 3 af sognets 7 høkere. Det var mellem mig og Jens Pedersen aftalt at jeg skulle åbne mødet og forlægge sagen. Jeg havde ikke mere glæde end jeg havde brug for da jeg trådte op på talerstolen. Det var første gang jeg skulle tale i en forsamling, det var ikke ret meget jeg fik sagt, jeg indskrænkede mig til at referere det der havde stået i folkebladet, og de udtalelser vi havde fået fra Severin Jørgensen og Henneberg, og at vi sikkert kunne få varerne betydeligt billigere, jeg antog at det kunne betyde så meget at vi kunne få vore varer gratis i julemåneden, dernæst foreslog jeg, at de der ville være med skulle række en hånd i vejret for at vi kunne se om der var stemning for sagen. Men foruden min egen hånd kom der kun en nemlig Jens Pedersens. Efter det resultat gik der et stort smil over høkernes ansigter. Forinden afstemningen havde jeg spurgt om der var nogen der ville udtale sig, der meldte sig kun én, førstelæreren, han udtalte, at han ville på det

bestemtteste fraråde at gå med til noget sådant "for" sagde han "Tænk hvis en sådan forening også gav sig til at handle med markfrø, og der så ingen spireevne havde, da ville der ingen græs blive, og kreaturerne ville dø af sult". Der var ikke ,mere at gøre den dag, for når læreren var imod var der ingen der turde noget, han var jo så vant til at ordne alt i sognet, mejeriet, sparekassen, sygekassen, sognerådet ja, for resten alt. Jeg sluttede mødet. Da jeg gik hjem og gik forbi hvor en af høkerne boede, da hørte jeg hoverende tale derinde fra.

Høkerhandel.

Jeg havde i nogle år arbejdet i præstegårdshaven. Vor præst var en velhavende mand som havde anlagt en td. Land stor have, men nu kom han en dag og fortalte mig at han havde fået embede andet steds, jeg var straks klar over at den nye præst næppe ville koste så meget på haven, og at jeg derfor måtte til at se mig om efter andet arbejde. Da jeg kom hjem til middag og fortalte Ane det, sagde hun "skal vi så ikke oprette en høkerhandel" Da jeg altid havde haft lyst til handel tiltalte hendes forslag mig. Jeg har aldrig haft langt fra tanke til handling, næste morgen gik jeg til Fredericia og købte et næringsbevis. Det var onsdag d. 18.7.1988, da jeg kom hjem gav jeg mig til at lave en disk af et madskab jeg havde lavet da vi blev gift. Om lørdagen lejede jeg Laurits Grøn til at køre for mig til Fredericia efter varer. Jeg købte dem hos købmand Pallesen. Da vi kom hjem og holdt ude på vejen kom smed Peder Kristian forbi, han spurgte hvad det skulle betyde, jeg sagde at vi ville åbne en høkerforretning, og derude på vejen købte han $\frac{1}{2}$ pund cikorie af mig, det var min første handel.

Vi havde kun meget små rum at handle, spise og opholde os i og eftersom vi tjente en smule byggede vi lidt til, så pladsen udvidedes efterhånden mange gange. Vi købte hele huset af Anes forældre, og hjalp dem at købe et lige ved siden af. I vort hus var der 2 bageovne. En sådan ovn tog meget plads op, og vi bestemte os for

at fjerne den ene. Jeg talte med en murer derom, men vi kunne ikke blive enige. Året før havde vi tækket med stråtag, derefter brændte vor nabos hus, og jeg var altid bange for ildebrand. Nu fortrød jeg at vi havde fået strå lagt på, så jeg solgte taget, satte en ny overdel på huset, og lagde tagsten på. Disse havde vi købt af skipper Løjtemose i Fredericia der hjemførte dem fra Flensborgegnens teglværker. Vi købte udelukkende dem der var hårdt brændte og revnede. Folk sagde at de ville sprænges af frosten hvis den indtraf når der stod vand i revnerne, så det måtte der jo bødes på. I mørkningen bar jeg 50 á 100 sten ind i stuen, lavede en tynd vælling af cement, tog en sten op på knæet og med en theske hældte jeg lidt cement i meget tyndt på, så trak det langs ad revnerne og man kunne se hvor det gik til og hvor langt revnerne nåede, når jeg havde givet dem den omgang, begyndte jeg forfra med lidt tykkere, og ligeledes tredje gang lidt tykkere, fjerde gang jeg gik dem igennem var der en lille forhøjning af cement hvor revnerne gik, og dem glittede jeg glat og fast med en gaffelkniv. Sådan blev jeg ved hver aften, til jeg var færdig. Vi fik dem så lagt på. Det blev ikke noget dyrt tag, jeg havde kun givet 17 kr. for hver 1000 sten. Så fik vi smukke skorstene sat på, og cementmønning. Disse skorstenspiber og skorstenene ned til hanebjælkerne var det jeg ikke kunne enes med mureren om, han ville have dem brækket ned, men da ingen af svendene ville påtage sig det ville jeg selv prøve. Jeg kan her indskyde den bemærkning at da vi i 1897 byggede den nuværende bygning og pakhus, blev tagstenene flyttet over på pakhuset, og de ligger der endnu. Så en aften da den sidste kunde var gået fra butikken ved halv elleve tiden fik vi en bidbrød og en kop kaffe, så tændte vi lygten, kravlede op af loftsstigen og slog nogle sten ud af skorstenen i det ene hjørne. Derpå savede jeg et stykke 4" træ af og satte det op mod stenene i skorstenen over hullet og den anden i skrå retning ned mod bjælken, derefter det samme med det modsatte hjørne og dernæst de to andre hjørner, så slog jeg hul i midten af skorstenen i de to sider der vendte ud mod hanebjælken og

lagde der en bjælke igennem med begge ender på hanebjælkerne over ved taget. Nu huggede jeg hul på de 2 sider der vendte ud mod taget og også her igennem en bjælke. Nu var stativet færdigt og skorstenene stod nu med 4 små hjørner på det nederste, jeg tog så forsigtigt en efter anden de 4 hjørner bort, jeg kan ikke nægte at det gyste lidt i mig da jeg tog den sidste bort, det var jo en stor vægt der var i den 5 á 6 alen lange skorsten og pibe, men det gik godt.

Nu gik vi i gang med at bryde det nederste ned, det gik rask til vi kom ned til ovnen, her var der læssevis af sten og ler, og vi skulle have båret det ud efterhånden. da vi nåede grunden mente vi at vi var færdige, men så var der underneden en mængde kampesten af en størrelse så jeg lige kunne trille dem, vi fik også dem ud, de blev senere brugt til grund under det nye pakhús. Vi blev så tidligt færdigt at vi sov $1\frac{1}{2}$ time før den første kunde kom. Nu skete det mærkelige at den mand der gik sidst om aftenen kom igen først om morgenen "hvad er dette" sagde han "ja, vi har været ved at tage skorstenen og ovnen ned i nat " han undrede sig over den store mængde vi havde fået ud og det må siges at det var godt gjort. Nu kom det næste, at få en lille ny skorsten muret op. Jeg murede kun et par alen hver nat, for at det kunne få tid til at tørre og sætte sig. Endelig en aften fik jeg det ene hjørne muret sammen med en $\frac{1}{2}$ stens størrelse, næste aften murede jeg det modsatte hjørne og så fremdeles og sluttelig hullerne i siden. Det tog 8 dage at mure den sammen, endelig var den færdig. Jeg var oppe at se mønningen efter, den havde ikke så meget som slået en revne.

Vi fik efterhånden omkring 60 af de bedste kunder i byen, og havde ret pæn omsætning. For at drive handel dengang skulle man også købe det hjemmelavede smør kunderne kom med. Det var en sær blanding at se når man fik det forskellige smør, store og små stykker samlet i et stort kar og det spillede i alle farver. Smørret var ikke så let at få solgt igen for det var af meget forskellig kvalitet, og kunne også være ret urent, trak man en kniv igennem det, kunne der godt sidde en

del hår på æggen Engang fik jeg et stykke der så ud til at være fyldt indvendigt med kartoffelmos, denne kunde turde jeg ikke købe af mere. Det var ligeledes galt med æggene, ofte var de rådne, sagde man det til kunderne prøvede de at afsætte dem andet steds.

Indkøbsforening.

Så var der blevet oprettet en indkøbsforening i Vejle. Tre af vore kunder havde meldt sig ind der, der gik jo rygter om hvor billige varerne var, jeg mindes således at Peder Rand fortalte at de havde købt for nogle øre kanel og de havde fået meget at de kunne tænde ilden derved om morgene i 14 dage. Laurits Grøn havde også været ude og købe sirup, det kostede kun 7 øre pundet, han fik fat på en meget stor stenkrug og fik den fyldt op, da han havde ondt ved at bære den, fik han den i en sæk. Da han ville skifte sækken over på den anden skulder må han have fået krugken til at vende forkert for nu begyndte der at blive en lang stribe sirup efter ham, indtil nogen bemærkede det og han fik bøtten vendt.

Omkring midten af december samme år, kom der en aften 5-6 husmænd og fortalte mig at de var tjenlige til at lave en indkøbsforening, om jeg ville hjælpe dem. Jeg var ikke helt glad derved, for selv om jeg blev uddeler for dem, så var der jo det at jeg havde sognets bedste kunder, og de der kunne ventes med i foreningen blev nærmest de fattigste og den smule vi ejede havde vi fået sat fast, dels i inventar og noget i udestående men jeg lovede dem, at hvis de i løbet af 8 dage kunne få 35 mand til at tegne sig for at gå med i foreningen, så skulle jeg hjælpe dem.

Den aftalte dag d. 17 december 1889 og havde en tegning på 38 medlemmer og jeg skrev på som nr. 39, og dermed var der oprettet en forening. Det blev så bestemt at jeg skulle være deres uddeler, og de skulle overtage mit varelager til indkøbspris og jeg skulle lægge inventaret til endvidere lokale, lys og ildebrændsel, afholde fragt og indpakning, porto, svind ja, kort sagt alt hvad der hed udgifter og jeg

skulle holde butikken åben 2 dage om ugen. Denne ordning varede kun et par måneder så kom folk til hver en tid.

Som vederlag skulle jeg have 4 % af indkøbsprisen. Den første bestyrelse bestod af Jens Pedersen, teglværket som formand træskomand J.P. Sørensen, møller Daugård, Anders P. Sørensen og skomager A. Blond.

Vi lånte 300 kr. til driftskapital. Hvis der blev overskud skulle det indsættes i sparekassen. Ethvert medlem skulle inden den første i hver måned indsende en bestilling over de varer de ville have i den følgende måned. Varerne skulle afhentes de 4 første dage efter hjemkomsten og betales kontant. For de varer der ikke blev hentet i de 4 dage måtte uddeleren beregne sig 1 % mere. Det bestemtes at hvis nogen tog varer hjem til andre kunne bestyrelsen straks udslette dem af foreningen.

Medlemstallet steg en del de første år, men det var mest husmænd og mindre ejendomsbesiddere, der var kun en gårdmand nemlig Jens Skouenborg med de første år. Men hen i andet år kom jeg en dag fra Børkop og udenfor Søren Enevoldsens gård kom jeg til Thomas Pedersen der kom kørende, han holdt hesten an og sagde, "vi har lagt mærke til dit arbejde og hvad du har udrettet for foreningen og vi er nogle gårdmænd der har talt om at vi bør støtte den sag, og i aften kommer jeg op og melder mig ind og du kan snart vente flere" Han kom så om aftenen og fik nr. 118 og næste dag kom Mads Sørensen og så Niels Sørensen, Jens Sørensen, P. Ryeholm og Rasmus Knudsen og lidt efter lidt var alle gårdene med. Da det år var omme havde vi 176 medlemmer. I 1895 var vi 205 medlemmer. Den 1 januar var der 246 medlemmer nu var foreningen helt slået an og vi havde også udbetalt overskud først 8% så 10%.

Der skete en lille ting der fik stor betydning både for mig og for foreningen. Det var lige til jul en kone bad mig om at holde $\frac{1}{2}$ pund gær tilbage til hende til juleaftensdag om morgenen, men hvad skete der, jeg opdagede om aftenen ved 9

tiden at vi ikke havde mere gær og løftet skulle jo holdes, jeg fik noget mad i lommen og en stok i hånden og afsted efter Fredericia. Jeg fik gæren og nogle pakker mere omkring ved 80 pund på nakken og afsted efter Gårslev, men det blev mig for tungt, jeg satte så halvdelen og gik et stykke frem med dette satte så dette og gik tilbage og hentede det andet. Og sådan blev jeg ved. Ved 2 tiden var jeg kommet til Rasmus Nielsen på Nebbe mark der spiste jeg min mad, og gik så videre og kom hjem ved 3 tiden, jeg var så i seng et par timer og da jeg kom op kom konen der skulle hente gæren, hun sagde "ja, du har vel så nogen gær til mig" "ja, det har jeg men det har kostet mig noget besvær", jeg fortalte hende hvordan det var gået mig, hun korsede sig derover, men var glad til. Det blev sent før hun fik begyndt at bage, for jeg hørte at hun først var rundt i byen og fortalte om sagen, "kan I tænke jer, uddeleren har været i Fredericia i nat efter $\frac{1}{2}$ pund gær til mig" dette bevirkede at medlemmerne fik tillid til mig. Der blev sagt at når jeg havde lovet noget kunne man trygt stole på det.

Gårslev brugsforening.

Da vi begyndte brugsforeningen her i Gårslev, lavede vi det efter samme princip som andre vareindkøbsforeninger. Vi skulle kun udlevere varer 2 dage om ugen. Men det varede ikke længe før ingen tænkte derpå og folk kom til hver en tid. Løn til uddeler var 4% af indkøbsprisen, så skulle han afholde svind, fragt, porto, husleje og indpakning, ja, kort sagt alle udgifter. Det var jo anlagt for billigt og kunne slet ikke lade sig gøre, det kunne ikke engang dække udgifterne for slet ikke at tale om arbejdet. Her må tillige huskes på at varerne kostede så lidt. 1 pund soda $2\frac{1}{2}$ øre, 1 pund salt 2 øre, 1 pund sirup 7 øre, 1 flaske brændevin 18 øre, sådan lå priserne. Poserne til varerne fremstillede vi selv, vi købte noget billigt gråt papir, og det klippede vi ud i de forskellige posers størrelse, bredte det ud på bordet således at den kant der skulle klistres kun var synlig, så kunne vi lige stryge hele bordet over

på én gang, derefter bøjede vi dem sammen og tørrede dem på kakkelovnen, dette var gerne vort sidste arbejde om aftenen.

Året efter lånte vi atter 300 kr. i sparekassen, da det var vedtaget at vi skulle købe en spiritus bevilling. En mand i bestyrelsen gik i kaution for dem, han var tillige månedsrevisor, men da der nogle år senere blev valgt en anden revisor, ville han ikke være kautionist mere, og vi tilbage betalte så de 300 kr. til sparekassen, vi havde så kun de første 300 kr. gæld, og nogle få år efter betalte vi også dem tilbage.

Brændevinsbevillingen gav et ret pænt resultat, der blev jo drukket meget dengang. En flaske brændevin solgte vi for 18 øre. Vi havde en mand i bestyrelsen der gerne var beruset hver søndag, men søgnedagene arbejdede han ihærdigt, når han var i selskab blev han altid meget fuld. Han sagde ofte at det var herligt, for det var billigt at blive glad, det kunne nås ved at købe en halv flaske brændevin. Så var det således dengang, at Fredericia brændevin ansåes for at være det bedste, og vore kunder ville ikke have andet. Så lavede brænderierne handelsaftaler, hvorved de kunne hæve prisen, kun et brænderi i Esbjerg stod udenfor, jeg ville gerne støtte dette, men jeg var klar over, at talte jeg med bestyrelsen derom ville de ikke gå fra Fredericia. Jeg gik så den vej, at jeg ganske stille købte fra Esbjerg. Da der så var gået et halvt år og ingen havde talt om at brændevinen ikke var god, fortalte jeg at jeg havde købt fra Esbjerg, nævnte bestyrelsesmedlem sagde så "synes jeg ikke nok at det vi fik sidste gang ikke smagte som det skulle" "nej holdt nu lidt, det er ikke for nyligt, nu har vi fået derfra i et $\frac{1}{2}$ år" sagde jeg, og siden kunne jeg købe hvor der var størst fordel. Jeg blev ret hurtig klar over at lønnen ikke kunne slå til udgifterne for slet ikke at tale om overskud. Da vi skulle have vor fjerde generalforsamling satte formanden sit mandat ind på at få lønnen hævet, men han faldt på det. Den nyvalgte formand tog straks spørgsmålet op og fik det gennemført, men det var dog endnu ikke så meget, at der kunne være tale om en

egentlig løn. Efter en del års forløb, tog jeg den faste bestemmelse, at jeg nu ville have den sag ordnet. Jeg sagde til bestyrelsen at jeg nu ville have lønnen ændret så jeg fik procenter efter udsalgsprisen. Da var der en der fik travlt med at skulle hjem, "ja, det må du godt men før du går, skal du sige mig, om du har noget imod det" "nej, det havde han ikke, men han var vis på at det ikke kunne gennemføres, der ville blive en forfærdelig modstand imod det "nej, det bliver der ikke, for hvis der viser sig mere end 2 mand imod så vil jeg ikke være eders uddeler mere". Nu udtalte de andre sig i samme retning, at de personligt godt kunne gå med, men de troede også at der ville blive stor modstand "vær blot rolige for det" sagde jeg "jeg har taget min beslutning nu og den står fast". Vi kom så til generalforsamlingen. Da dette punkt kom frem og blev forelagt og formanden bad om nogen ville udtale sig, var der ikke én der forlangte ordet. Det blev så sat under afstemning, alle stemte for ingen imod. Jeg bragte en varm tak for den smukke holdning og den tillid der derved var vist mig. Nu var vore lønvilkår tålelige, men dog slet ikke at sammenligne med dem i dag. Jeg skulle fremdels lægge hus og inventar til, afholde svind, give kredit o.s.v. I 1912 var vi nået så vidt at foreningen ejede 26.000 kr. og endda havde udbetalt fra 10 til 13% hvert år. Det var nået uden driftskapital, kun de omtalte 600 kr. vi havde en kort tid. Når det kunne lade sig gøre var det fordi vi ikke havde nogen kredit til at tære på os, og der var ikke noget der hed salg af udrangerede varer, al den slags dækkede jeg. Foreningen var, så vidt jeg husker, på det tidspunkt nået til en omsætning på 130.000 kr. i butiksvarer.

Foderstoffer.

Vi havde også lidt foderstoffer, det var før Jydsk Andel havde begyndt, dette købte jeg hos grossererne. Vi udleverede omtrent det hele fra banevogne. Engang havde jeg dristet mig til at købe 6 vognladninger byg i fast pris. Jeg havde købt det 4 måneder før, men der var ingen der ville købe forud. Så begyndte priserne at

stige og folk mente ikke jeg ville få det til den aftalte pris, men jeg forholdt mig roligt, for jeg havde en solid slutseddel på beløbet. Da det var steget 5 kr. pr. sæk kom endelig varerne. Nu var det sådan at foderstoffer var min private forretning dengang, jeg kunne egentlig godt have taget de 5 kr. som fortjeneste, men jeg solgte det med en passende lille avance. Nu fik folk travlt med at få købt og i løbet af få timer var partiet revet væk.

En dag havde jeg købt en vognladning majs, og havde som sædvanligt slutseddel på det. Den dag det kom var jeg på stationen for at udlevere, der var allerede kørt en del vogne bort, da Ane sendte bud til mig, at det var rug i stedet for majs, samtidig fik jeg øje på en sæk med hul i hvor noget af indholdet var løbet ud, og ganske rigtigt det var nærmest russisk rug med enkelte majs-kerner, en fjerdedel støv og halve kerner. Vi fik det hele læsset af, og da jeg kom hjem var jeg henne hos en mand der havde fået 20 sække udleveret. Vi undersøgte alle sækkene, der var overalt det samme resultat. Jeg telefonerede så til firmaet, men de ville ikke være ved at der var noget i vejen, jeg bad dem så komme ud og se på det og afgøre det i mindelighed, ellers ville jeg melde dem til politiet for bedrageri. De sendte så en fuldmægtig derud om eftermiddagen. Jeg sendte bud til en halv snes mand af dem der havde fået af ladningen, at de skulle komme hver med en prøve. Vi viste ham så prøverne, men han mente at det var noget de særligt havde samlet fra. Vi gik så op på stationen for at se på sækkene, og da blev han mere medgørlig. Jeg spurgte om han ville indrømme at jeg havde købt prima varer, det indrømmede han. Vi forhandlede så om hvor meget han ville give i godtgørelse, det stod på i flere timer uden at vi kunne blive enige. Til sidst stillede jeg det ultimatum at han skulle hente varerne rundt omkring ved dem der havde fået dem og tage det uvejlet tilbage, enten det var malet eller umalet, og enten der var brugt lidt eller meget til høns og kreaturer, desuden skulle han levere 2 vognladninger prima varer og køre det rundt efter en liste jeg ville give ham, oveni skulle han give mig 12 kr. for ulejligheden.

Efter han havde ringet til grosserereren, gik han ind derpå. Da han havde fået det samlet sammen og var kommet hjem, kom der en vejeseddel på det de havde fået tilbage, der manglede mange tusinde pund. Jeg tog ud til grosserereren og spurgte hvad meningen var med den vejeseddel "ja, så meget havde han godskrevet mig" men jeg gjorde ham opmærksom på at det var en aftale at han skulle tage det uvejjet tilbage. Han ville skubbe det fra sig, men jeg holdt på fast, og han måtte give sig, så sagde han at han ikke håbede at vi ville gå uden om ham senere med vort køb, men nu var bægeret fyldt, vi fik et møde, og her foreslog jeg at vi skulle oprette en lokalforening under Jydsk Andel, og det blev vedtaget.

Efterskrift.

Niels og Ane Knudsen lagde et stort arbejde i at udvikle andelsbevægelsen både lokalt og på landsplan hvilket fremgår af mange sideres beskrivelse af deres gøremål igennem årene. På Gårslev kirkegård er der sat en mindesten for dem.